

Krađa!

Uredio i preveo: Marco, Pula, 2014.

Odlomak Maxa Stirnera prevela Mirjana Wist, Zagreb, 1976.

Izvor: *Ciò che l'occhio vede la mano afferra*, Gratis Edizioni, Italija, 2012.

Izdanja anarhija.net, Pula, 2024.

<https://izdanja.anarhija.net/>

izdanja@anarhija.net

Sadržaj

Petrus Borel	7
Clément Duval	9
Vittorio Pini	13
Mangiasale	19
Paul Reclus	25
Ravachol	27
Paolo Schicchi	35
Octave Mirbeau	37
Alexandre Marius Jacob	61
Octave Garnier	67
Renzo Novatore	71
Severino Di Giovanni	85
Brand	91
Jacques Mesrine	105
Max Stirner	109

Petrus Borel

Petrus Borel, pseudonim Pierrea Borela d'Hauterivea (1809. – 1859.), poznat i kao »likantrop«, bio je jedan od onih »ushićenih romantičara« koji su kiptjeli u sjeni Victora Hugoa. Njegov je život bio primjer boema, proveden između potpune bijede i provokacije. Svojom izraženom sklonošću prema odbijanju svih oblika pravila, Borel je stvorio književno djelo u kojem koegzistiraju demonske perverzije i bijesne pobune.

* * *

Nesretnika koji ukrade najbezvrjedniju stvar strpa ju u zatvor, dok je trgovcima dozvoljeno da otvaraju dućane duž ulica, kako bi pljačkali prolaznike koje se u njima zateknu. Ovi lopovi nemaju lažne ključeve ili otpirače, nego vage, registre i mješovitu robu, a nitko ne izlazi iz njihovih dućana a da ne kaže: oderali su me. Ovi se lopovi malo-pomalo bogate i postaju vlasnici, a zatim i pobahate. Pri najmanjoj političkoj promjeni okupe se i naoružaju, urlajući da ih žele opljačkati, i krenu u pokolj plemenitih srca koja se bune protiv tiranije.

Glupi mešetari! Baš vi govorite o vlasništvu i kao razbojнике linčujete sve one hrabre ljude koje su osiromašile vaše tezge! Branite, branite vi svoje vlasništvo! Odvratni prostaci! Napustili ste selo i kao čopor gladnih vukova i vrana sišli u grad da bi isisali njegov leš!

Branite vi, dakle, vaše posjede! Gnjusni laskavci! Ali, biste li posjedovali vlasništvo bez vaših barbarskih otimačina? Biste li? Da niste prodavali mjed za zlato, i blatnjavu vodu za vino? Trovači!

Ne vjerujem da netko može doći do bogatstva bez okrutne naravi, osjećajna osoba neće ga nikada uspjeti zgrnuti.

Da bi se obogatio, trebaš imati samo jednu ideju, fiksnu ideju, čvrstu, nepokolebljivu želju da zgrneš gomilu zlata; a da bi se ta gomila povećala treba li-hvariti, varati, nemilosrdno ucjenjivati i usmrćivati! I, nadasve, treba zlostavljati slabe i nemoćne!

Kasnije, kada to brdo zlata dosegne vrhunac, možeš se popeti na vrh i s visine, s osmijehom na licu, posmatrati dolinu jadnika koju si stvorio.

Veliki trgovac pljačka sitnog trgovca, sitni trgovac pljačka dućandžiju, dućandžija pljačka zanatliju, zanatlija pljačka radnika, a radnik umire od gladi. Ne postižu uspjeh oni koji rade svojim rukama, nego oni koji druge tlače.

[...]

U Parizu postoje dva gnijezda: jedno lopova, drugo ubojica. Gnijezdo lopova je Burza, a gnijezdo ubojica Sud.

[Petrus Borel, *Champavert. Contes immoraux*, 1833.]

Clément Duval

Smatra se prvim anarhistom eksproprijatorom. U dobi od trideset godina, nakon što je preživio Prusko-francuski rat i umaknuo buržujskom životu, Clément Duval (1850. – 1935.) objavio je rat Društvu. Osnovao je grupu »La Panthère des Batignolles«, širio brošure i plakate u kojima tvrdi da je potrebno uništiti svo vlasništvo bogatih. 1886. pružio je žestok otpor pri uhićenju, optužen za krađu u jednom hotelu u kojem je zatim podmetnut požar. Nakon što je osuđen na smrt kazna je preinačena u doživotan prisilni rad te je odveden u Gvajanu, gdje će ostati 14 godina, sudjelujući u brojni pobunama, sve dok nakon brojnih pokušaja nije napokon uspio pobjeći. Utočište je pronašao u SAD-u, gdje je proveo 30 godina u ilegali, progonjen, potpomognut talijanskim i francuskim anarhistima. Osim što je napisao svoja *Autobiografska sjećanja*, Duval je bio jedan od rijetkih koji su 1912. otvoreno stali u zaštitu francuskih anarhista iz takozvane Bande Bonnot.

Izjava pred sucima (11.1.1887.)

[...] Ja poznajem samo dvije vrste krađe: krađa iskorištavanjem čovjeka nad čovjekom, putem trgovine, i to je legalna krađa; i krađa onoga koji prisvaja dobra jednog buržuja da bi umjesto njega u njima uživao.

I tako ovaj potonji postaje parazit, dakle neprijatelj. Evo tko su lopovi. [...]

Vi me optužujete za krađu, kao da jedan radnik koji ništa ne posjeduje može biti lopov.

Ne, krađa postoji samo kao iskorištavanje čovjeka od strane čovjeka, jednom riječi, od strane onih koji žive na leđima klase proizvođača. Ono što sam učinio nije krađa, samo sam pravedno vratio u ime čovječanstva, a novac je trebao poslužiti za revolucionarnu propagandu, pisanom riječju i djelom. Da bi se štampale novine i pamfleti, da bi se dokazala istina narodu, kojeg se već predugo vara. Da se ukaže na lijek onome koji osjeća bol.

Baviti se kemijom i pripremiti se za dan bitke, dan u kojem će radnici, osviješteni, izaći iz svoje tromosti, iz svojeg očajja. Jer vrijeme je da ova dijabolična makinacija starog svijeta nestane, da bi se stvorilo mjesta za institucije, gdje će svi pronaći bolju budućnost, a to postoji samo u anarhističkom komunizmu. Jer Anarhija znači odbaciti svaki oblik vlasti. [...]

U ime civilizacije vode se daleke ekspedicije u kojima se divljom surovošću pobije na tisuće ljudi. U ime civilizacije se hara, pali, kolje, čitav jedan narod koji samo želi u miru živjeti na svojoj zemlji. Ovi zločini se čine nekažnjeno, jer zakonik ne kažnjava ovakvu vrstu krađa i oružanog razbojništva; naprotiv, vođa uspješnog pokolja se nagrađuje, za uspomenu na njihova dobra djela plaćenicima koji su u njima sudjelovali dodjeljuju se medalje, a ovi nesvjesni ljudi ponosno nose te značke koje su samo diplome za ubojstva.

Naprotiv, zakonik strogo kažnjava radnika kojemu društvo uskraćuje pravo na postojanje i koji ima hrabrosti tamo gdje ima viška prisvojiti ono što mu je

potrebno, ali mu nedostaje. Oh, njega, dakle, proglase lopovom, dovuku ga na sud, i pošalju da okonča svoj život u kaznionici.

To je logika današnjeg društva.

Dakle, ja sam ovdje zbog ovog zločina: jer nisam priznao nekim ljudima pravo da umru od pletore dok proizvođači, oni koji stvaraju cijelo društveno bogatstvo, umiru od gladi. Da! Ja sam neprijatelj privatnog vlasništva, i već neko vrijeme ponavljam kao Proudhon: *vlasništvo je krađa*.

Uostalom, kako se stječe vlasništvo ako ne krađom, iskorištavajući svoje bližnje, dajući tri pare potlačeno-me za posao u kojem tlačitelj zarađuje deset? [...]

Zbog toga vam kažem: sa mnom nećete osuditi lopova u meni, nego osviještenog radnika koji sebe ne smatra teglećom marvom spremnom pognuti leđa pri naredbi, već priznaje neporecivo pravo koje priroda daje svakom ljudskom biću: pravo na postojanje. Kada mu društvo uskrati to pravo, on ga mora sam uzeti, a ne pružiti ruku. U društvu u kojem svega ima previše, gdje vlada izobilje koje bi trebalo biti izvor blagostanja ali koje naprotiv danas nije ništa drugo nego izvor bijede, to bi bio kukavičluk... Zašto? Jer šaka besposličara koja krepava od prepunih želudaca sve otkupljuje, dok radnici stalno traže komad kruha.

Ne! Ja nisam lopov, ja sam taj koji je pokraden, i tvrdim da sve pripada svima, a upravo vas ova oštra logika anarhističke ideje zastrašuje.

Ne, ja nisam lopov, nego iskreni revolucionar, koji hrabro iznosi svoja uvjerenja i odan je svojoj ideji.

U današnjem društvu, budući da je novac smisao rata, ja bih bio učinio sve moguće da ga pribavim, da služim toj ideji, tako pravednoj, tako plemenitoj,

koja treba osloboditi čovječanstvo od svih tiranija i proгона zbog kojih tako bolno pati.

Ah! Samo se nečega kajem, da sam prerano pao vama u ruke, što me spriječilo da zadovoljim svoju nepomirljivu mržnju, svoju žeđ za pravdom na koju sam se zakleo protiv tako sramotnog društva.

Tješi me činjenica da još ima boraca na proboju, jer je anarhistička ideja niknula unatoč svim progonima, teorijsko razvijanje završava i uskoro će ostaviti mjestu praksi, djelima. Oh, tada, tog dana, trulo društvo, vladari, suci, tlačitelji svih vrsta, doći će kraj vašem životu.

Živjela socijalna revolucija, živjela anarhija.

[Clément Duval, *Autobiografski memoari*,
Biblioteca Adunata dei Refrattari, 1930.]

Vittorio Pini

Vihor anarhije. Vittorio Achille Pini (1859. – 1904.) već je od ranih godina bio primoran raditi (kao tipograf, vatrogasac, pisar, sitni trgovac) i krasti da bi preživio. Primoran na bijeg iz Italije stiže u Francusku, gdje postaje anarhist i osniva grupu »Beskompromisnih« te kreće provaljivati u domove bogataša kako bi financirao najgorljiviju anarhističku štampu. Štampat će novine i plakate, druge će financirati, pomagati drugovima u nevolji, zatvorenicima i njihovim obiteljima, ne zadržavajući išta za sebe. U ožujku 1889. vraća se u Italiju kako bi riješio situaciju s dva socijalista koja su ga oklevetala, što je pokrenulo istragu francuske policije i dovelo je na njegov trag, uz otkrivanje ogromnog plijena, zbog čega talijanski anarhist postaje prava i istinska legenda. Uhićen, uz nekoliko suučesnika, Pini na sudu visoko uzdignute glave preuzima odgovornost za individualnu apropijaciju (uzrokujući u reakcionarnom dijelu anarhističkog pokreta nelagodu koja traje još i danas). Sudovi triju različitih država osudili su ga na ukupno 60 godina zatvora. Na odsluženje kazne poslan je u Gvajanu, gdje sudjeluje u brojnim pobunama (i susreće Duvala) te više puta pokušava bježati – ali bez uspjeha.

* * *

Ako sam se odlučio da djelomično odgovorim na pitanja koja mi je postavila buržujaska pravda, nije zbog toga što sam toj bludnici priznao pravo da se bavi mojom osobom, i nikad ne bih izustio ijednu riječ – kao da sam potpisao ugovor – da četiri optuženika nisu uvučena sa mnom u ovaj predmet zbog niza lažnih prikaza. Moja je dužnost, dakle, progovoriti kako bih sudski utvrdio nevinost četiri žrtve koje bi gladna hidra koja sačinjava sud uzaludno htjela žrtvovati buržujskim interesima. [...]

Sada, nakon što sam si dozvolio opravdano usporediti poštenog industrijalca i mladog lopova, čini mi se logičnim da vas upitam, gospodo suci, vi koji toliko znate, po kojem zakonu pravde i pravednosti je dopušteno da se poštenim čovjekom naziva onaj koji živi i goji se na tuđem znoju, dok se lopovom i ološem naziva radnik kojemu se, mada sve on proizvodi, oduzima veći dio njegovog proizvoda i osuđuje ga se na bijedu, izvor ropstva i degradacije. [...]

Zato danas u meni pronalazite otvorenog neprijatelja svakog sustava koji kao temelj čuva jednu konvencionalnu vrijednost, to jest vrijednost individualnog vlasništva, jedinog činitelja koji čovjeka tjera na najništavnija djela, najkrvavije zločine. Evo zašto mi anarhisti želimo prije svega uništiti vrijednost novca. Ta vrijednost vlada samo kroz ljudski egoizam, a s njome i sva velika zla koje more čovječanstvo. U središtu vašeg sustava je zlato: kad se uništi zlato, i vaš nepravedni društveni sustav bit će uništen.

Dakle, ponavljam vam, gospodo suci, da društvo neće nikada moći biti sretno i, rekao bih, skoro savršeno, osim ako se ne primijeni anarhistički komunizam,

ali da bismo dostigli taj cilj, individualno vlasništvo, u bilo kojem obliku, mora nestati.

Teška zadaća, da budemo iskreni, ako uzmemo u obzir da egoizam, koji prodire iz vašeg sustava, vlada svugdje; zato bi bio gubitak vremena uvjeravati buržuja da prihvati komunizam. Ne, buržuj dobro zna da smo mi u pravu, ali dok postoji ijedan zakon, ijedna bajuneta da ga brane, on će odolijevati, a anarhisti dobro znaju da će se predati samo pred nasiljem. Nasiljem, dakle, možemo potaknuti masu da svijesno prisvoji sve što joj pripada. Ali, da bi djelo bilo uspješno, potrebno je da narod zna razlikovati prave prijatelje od lažnih, treba mu pokazati primjere iz prošlosti i pokazati da revolucija, kako bi bila uspješna, ne smije kao cilj imati samo smjenu ljudi na vlasti ili sastavljanje privremene vlade, nego joj jedini cilj mora biti uništenje svakog autoriteta, prisvajanje svih društvenih bogatstava kako bi bila svima od koristi, a ne samo klasi koja želi njima upravljati, i potpuni, nasilan otpor protiv uspostave bilo kakve vlasti.

Mnogi su to shvatili, ali nedostaju sredstva za širu propagandu, a nemoguće je do njih doći na drugi način osim na onaj koji vi sramotno nazivate krađom, i zbog toga sam odlučio direktno napasti uobičajeno vlasništvo bogatuna.

Mi anarhisti napadamo vlasništvo pri punoj svijesti, da izvršimo svoju dužnost, s dvostrukim ciljem: da potvrdimo naše prirodno pravo na postojanje, koje vi buržuji priznajete stoci ali uskraćujete čovjeku, i da nabavimo materijal namijenjen uništenju vaše barake te, ako treba, i vas unutra.

Od ovog načina razmišljanja kosa vam se ježi, ali što se može? Tako je, nova vremena su stigla.

Nekada bi se bijednik koji je prisvojio komadić kruha, doveden pred vaše dobro uhranjene ličnosti ispričavao, priznao da je počinio zločin, obećavao da bi on i njegova obitelj radije umrli od gladi negoli ponovno dirnuli u tuđe vlasništvo, i sramio se samoga sebe. Danas je potpuno drugačije: krajnosti se dodiruju i čovjek se, nakon što je tako nisko pao, ponovno diže. Doveden pred vas jer je obio sefove vaših prijatelja, više se ne ispričava, nego brani svoje djelo, s ponosom vam dokazuje kako je podlegao prirodnoj potrebi da uzme natrag ono što ste mu vi ranije ukrali, dokazuje vam da je njegov čin moralniji od svih vaših zakona, ruga se vašim krikovima i vašem autoritetu i, usprkos vašim optužbama, dokazuje vam da ste pravi lopovi, gospodo suci, vi i vaša buržujaska banda.

Tako je i kod mene. Budite sigurni u to, ja se ne sramim vaših optužbi i čak osjećam slatki užitek kad me nazivate lopovom.

Istovremeno sam zadovoljan što unatoč vašim naporima da izopačite moje namjere i otkrijete neku buržujasku iskvarenost, vi ste uspjeli protiv mene dignuti jedino ovu optužbu: krađa.

S ovim izlaganjem o mojoj prošlosti i mojim razmatranjima, čini mi se, gospodo suci, da sam vam se predstavio onakvim kakav jesam, i da ste mogli ocijeniti kojim sam putevima stigao do anarhije, koja logika me natjerala na akciju ili, bolje reći, ekspropriaciju, i što, na koncu, mislim o vašim zakonima, stoga vas sigurno neće iznenaditi način na koji se spremam opovrgnuti vaše smiješne optužbe.

Ali, prije nego što počnem s dokazivanjima moram, pravde radi, obraniti osobe koje su sa mnom optužene, obraniti ih od tobožnjeg suučesništva u mojim poslo-

vima. Mogu vam zajamčiti, po cijenu čovječanstva, da oni nisu nikada, ni na trenutak, pomislili ni na anarhiju ni da izvrše sa mnom i najmanju eksproprijaciju. [...]

Moji, kako ih vi nazivate, suučesnici su drugi, imate dokaze o tome, ali njihova imena su druga priča i nikada neću pristati da vam ih odam, unatoč bezbrojnim obećanjima i svim iskušenjima kojima ste me pokušavali pokvariti. Mogu samo ponoviti da moj jezik možete dobiti samo s mojom glavom.

Nakon što sam vam dokazao, gospodo suci, da sam jedino ja odgovoran pred vašim zakonikom, pitam vas na kojim načelima pravde zasnivate vaše optužbe da me možete osuditi mirne savjesti.

Ali, što govorim? Savjest! Što može biti savjest u crkotini jednog suca? Ako slučajno izgovore ovu riječ, to je samo kako bi svoje zločinačke intrige zakamufilirali velom neke dužnosti i da bi promovirali svoj dućan. [...]

Razmislite, dakle, gospodo suci, da li mogu, uz ideju koju sam stekao o vama, stati u obranu sebe kako bih izvukao od vas i vaše porote neku blažu presudu.

Ne, buržuj, ovdje se ne radi o meni, nego o anarhističkom idealu kojeg branim svim svojim snagama. Zato ne očekujem oprost od buržuja, nego od svoje braće u borbi, od bijednika; za njih govorim, želim da me oni shvate. [...]

Onima kojima se barem malo sviđa ideal koji me pokreće, onima kojima se moja presuda bude činila nepravednom, jedini način da odgovorimo buržujima je napadom na vlasništvo koje nam je oteto – i dok čekamo da revolucija izvrši opću aproprijaciju, poči-

nite i odvojeno sva djela koja predstavljaju napad na privatno vlasništvo, u svakom njegovom obliku: na sefove, na banke, na dućane. To vam je činiti ukoliko zahtijevate svoje pravo na postojanje, i ako lukavost nije dovoljna za uspjeh, onda koristite nasilje. U ovim djelima mora vas pokretati samo jedan princip, to jest eksproprijacija u korist svih, a ne prisvajanje bogatstva kako bi i vi postali buržui.

[Dio obrane našeg druga Vittoria Pinija]

Mangiasale

Giovanni Cassia (1862. – 1940.), nadimkom Mangiasale [»onaj koji jede sol«] ili Mangiafave [»onaj koji jede grah«], već od mladih dana je pobornik radikalnih i republikanskih ideja, koje će se kasnije pretvoriti u anarhističke. Osnovao je i surađivao s brojnim anarhističkim listovima, kao što su »L'Operaio« [Radnik] iz Tunisa, »Il Riscatto« [Odmazda] iz Messine, »Il Proletario Anarchico« [Anarhistički proleter] i »Uguaglianza sociale« [Društvena jednakost] iz Marsale, »L'Avvenire anarchico« [Anarhistička budućnost] iz Pise, »Vespro Anarchico« [Anarhistička vespera] iz Palerma i drugima.

* * *

Ljudska i nebeska pravda, na svim točkama Zemlje, u svakoj civilizaciji, u svakom stoljeću, napisala je u svojem zakoniku: *Ne kradi*.

Sudovi su proganjali i teško osuđivali lopove, u svojim knjigama umjetnost je zapečatila žig ljage na čelo lopova, javno ih je mnijenje mrzilo bez milosti: kao da je neki genij istrebitelj htio da lopovi nestanu s lica Zemlje.

Ipak, lopovi još postoje!

Kao dijete na smrt sam se plašio lopova, kao i duhova. Civilno društvo me naučilo da ih mrzim, kao

bića opasna i štetna za društveni poredak. Ipak sam uvijek mislio da su lopovi inteligentne i hrabre osobe.

Pogledajte razbojnike, krijumčare, krivotvoritelje novca, pogledajte one koji u gradu izmišljaju bogatstva i stvaraju palače: snažni su to ljudi, koji se bore za život.

Zato se u mojoj imaginaciji lik lopova činio obavljen aureolom nesreće.

Zašto lopovi postoje?

Lopovi su *potrebni* u današnjem društvu. Naš društveni poredak je ovakav: nekolicina bogatih ima sve: zemlju, kuće, novac, vladu, zakone, školu, i uživaju u raju na zemlji; narodna masa nema ništa, živi od svoga posla, u mukama, bijedi, bolestima, gladi, neznanju. Logično je da se onaj koji nema ništa pokušava obogatiti, a budući da se ne može obogatiti vrlinom i radom, krađe kako bi ubrzao stvar.

Problem je znati krasti.

Onaj koji ukrade sto lira mora u zatvor, ali onaj koji ukrade milijun može kupiti pravdu, ili pobjeći u Ameriku.

Seljak koji zbog gladi ukrade nekoliko deka pšenice bit će osuđen na dvije godine zatvora i gubitak građanskih i političkih prava, dok gospodar koji na selu za vrijeme berbe *po zakonu* skoro sve uzima za sebe, ostavljajući seljaka još bjednijim, ima časti i sreću, i na kraju biva izabran za zastupnika u parlamentu. Tko zbog beznađa organizira otmicu bogataša ili ide u šumu, u razbojnike, djelujući otvoreno *protiv zakona*, stavljaajući život na kocku, suočavajući se s mržnjom društva i ljagom, ako ima sreću da preživi, biva uhapšen i osuđen na dvadeset godina robije; dok onaj koji djeluje u gradu, u trgovini, u koncesijama, u vladi ili

u općini, u zakladama, uvijek *prema zakonu*, riskira da se obogati, bude cijenjen i čašćen te dobije viteški križ od njegova veličanstva Kralja.

Vlasništvo je krađa.

Svatko od nas u svom rodnom mjestu poznaje barem pedeset ljudi koji su se obogatili krađom.

Ja ne zamjeram onima koji su tako dobro *radili*, samo mi je žao vidjeti ih kao pristaše *poretka* i *zakona*, slušati kako propovijedaju moral nakon što su si izgradili kuću i pribavili *kruhić*. Oni kažu: bogatstvo proizlazi iz rada (*sic!*). Naravno, svi oni koji rade su bogati!

Većina patriota koji su *stvorili* lijepu Italiju, taj uzdah velikih pjesnika, u revoluciji su tako dobro radili da su sada svi bogati i nadaju se da će svojim sinovima ostaviti *jednu, slobodnu i nezavisnu* Italiju, pod nogama *slavne* kuće Savoje. Sad ovi *očevi otadžbine* propovijedaju poredak, mir, moral, pravdu: više ne trebaju revolucije, imamo toliko slobode da se može slobodno krasti. Patrioti su, da bi usavršili ujedinjenje i potvrdili zakon i ono što su postigli, reformirali i novi zakonik, gdje piše: Ne kradi.

Ipak, da li u ovom zakoniku postoji zakon koji bi kaznio i osramotio one ljude koji dolaskom na vlast dodjeljuju prijateljima i rođacima poslove koji bi trebali biti dodijeljeni preko javnog natječaja onima koji troše svoj život u školskim klupama?

Postoji li zakon koji bi poslao na giljotinu zastupnike i ministre koji radi špekulacije organiziraju ratove u Africi i šalju na klanje sinove naroda?

Postoji li zakon koji bi proglasio *lopovom* onoga koji zbog *božjeg prava*, bez rada, bančeći u orgijama gozbi i balovima, blagoslivljajući zabavu Buržoazije,

krade one iste milijune koji su, cent po cent, oduzeti narodu koji umire od gladi?

Živio zakon koji su napisali obogaćeni lopovi!

Ovome je zakonu cilj osigurati vlasništvo bogataša, dopuštajući *lukavima* veliku slobodu pri bogaćenju; i monarhija štiti zakon i čuva vlasništvo, održavajući vojsku vojnika, vojsku pandura, vojsku činovnika, i vojsku špijuna.

I sve to na trošak milijuna i milijuna radnika bez vlasništva, koji troše svoj život radeći, uvijek ostajući u bijedi!

Ali, bančenju bogataša mora doći kraj, jednom i zauvijek; današnje društvo sa svojim sramotnim zakonima mora se srušiti kroz *Socijalnu Revoluciju*.

Ova nova revolucija bit će najpravednija, najveća, najslavnija od svih revolucija koje su se dogodile na Zemlji, jer radi se o davanju vlasništva i siromasima, da se oslobode ropstva novca, i da dobiju vrijeme i sredstva potrebna za obrazovanje.

Oni koji moćno spremaju ovu ogromnu revoluciju su Anarhisti, vječni trepet vlade i buržoazije, Anarhisti koji kršeći zakon, buneći se riječima i djelima, stvaraju mržnju protiv vlasti, izazivajući instinkt progona, da bi na Zemlji uspostavili pravu slobodu, pravu jednakost, pravo bratstvo, pravi poredak.

I stići ćemo do toga: trenutak je blizu jer je narod pun nezadovoljstva, i zato što se danas revolucije brzo odvijaju, a ne kao u stara vremena kada je trebalo četrismo godina da bi se provela jedna revolucija.

Bogataši kažu da su anarhisti lopovi koji im žele ukrasti vlasništvo.

Da, mi smo lopovi, kao što su bili lopovi oni *koji su stvorili Italiju*, koji su oduzeli moć i vlasništvo popo-

vima i plemićima, da bi ih vama, debelim buržujima, dali: da, mi smo lopovi, koji žele oduzeti ljudima sredstva da bi postali lopovi, oduzimajući bijedu i privilegij bogatstva.

Čini vam se da je to ludost?

Pazite, izum štampe i vatrenog oružja oduzeo je privilegij plemstvu. Kao što će sada misao i snaga oduzeti privilegij bogatstvu.

I doći će dan kada će se iz Ljudskog zakonika iščupati sramotna stavka koja kaže: Ne kradi.

Giovanni Cassisa
[*Il Proletario*, 1891.]

Paul Reclus

Paul Reclus (1858. – 1941.) bio je sin Éliea Reclusa te unuk još poznatijeg Éliséea Reclusa (najvećeg svjetskog geografa, te anarhista i komunara). Jasno je da je uz takvu obitelj od samog djetinjstva udisao anarhističke i slobodarske ideje, što objašnjava zašto je optužen u procesu »Tridesetorice« nakon Vaillantovog atentata 1894. Nakon što je pobjegao u Englesku osuđen je u odsutnosti (dok su svi ostali, optuženi u istom procesu, oslobođeni krivnje). U Francusku se mogao vratiti tek 1904. godine. Budući da je i sam bio poklonik geografije, pomogao je ujaku u dovršavanju njegovog posljednjeg dijela naslovljenog »Čovjek i Zemlja«. No, 1891., usred polemika u anarhističkom pokretu u vezi »individualne aproprijacije«, glas Paula Reclusa odvojio se od zbornih prijekora najuglednijih slobodara. Od tog glasa pronašli smo nažalost samo jednu jeku.

* * *

Moj osnovni prijedlog je sljedeći: u današnjem društvu krađa i posao nisu u svojoj suštini različiti. Napadam tvrdnju da postoji jedan pošten način da se zaradi život – posao, i jedan nepošten – krađa ili prijevara. [...]

Kao proizvođači tražimo da dobivamo što više od svog posla, kao potrošači da plaćamo što manje, i

od cjeline tih transakcija proizlazi da svakog dana krademo i pokradeni smo. [...]

U životu o kojem sanjamo aktivnosti će se u jednakoj mjeri razlikovati od onoga što se danas naziva poslom i onoga što se naziva krađom: uzimat će se bez pitanja, i to neće biti krađa, upotrebljavat će se svoje sposobnosti i svoje aktivnosti, a to neće biti posao.

[*La Révolte*, 21.11.1891.]

Ravachol

Zvao se François Claude Koenigstein, ali svi ga znaju kao Ravachola (1859. – 1892.). Upravo je on »u sumrak umirućeg stoljeća« pokrenuo u Francuskoj anarhističkih sezonu dinamičnih atentata, eksplozijom doma suca Clichyja (odgovornog za progonjenje brojnih anarhista), jednog pariškog tužioca i jedne kasarne u Parizu. Sva je djela počinio u ilegali, nakon što je pobjegao u očekivanju presude za krađu i ubojstvo. Uhićen nekoliko dana nakon posljednje eksplozije, osuđen je na doživotni zatvor zbog svojih nedavnih »vatrenih inovacija« (mada nisu izazvale žrtve) i na giljotinu zbog jednog prethodnog ubojstva za koje je već bio optužen. Za neke (koji teško podnose da se pojam anarhije povezuje s lopovom, oskrvniljem grobnica, švercerom alkohola, vitezom dinamita) provokator, za druge svetac i mučenik, Ravachol se popeo na stratište 11. srpnja. Od tada njegovo je ime postalo ratni povik upućen buržoaziji.

Anarhija je uništavanje vlasništva

U današnje vrijeme postoji gomila beskorisnih stvari, isto toliko beskorisnih zanata, kao na primjer knjigovodstvo. Za anarhiju novac neće više biti potreban, neće biti potrebno voditi knjige ili imati zanate koji od njega potječu.

U današnje vrijeme ima previše građana koji pate dok drugi plivaju u obilju. Ovo stanje stvari ne može potrajati; svi mi trebamo ne samo iskoristiti višak bogataša, nego i isto kao i oni nabaviti što nam je potrebno. U sadašnjem društvu to je nemoguće. Ništa, pa ni porez na dobitak, ne može to promijeniti, a većina radnika ipak je uvjerena da bi se njime stvari poboljšale. Pogrešno. Ako bi se oporezivalo vlasnika, on bi povisio stanarine, tako da bi oni koji već pate podnosili dodatan teret. Uostalom, nijedan zakon ne može kazniti vlasnike jer, budući da su oni gospodari svojih dobara, ne može im se braniti da ih koriste kako žele. Što, dakle, treba činiti? Uništiti vlasništvo i tako uništiti otkupitelje. Da bi to dogodilo, trebalo bi uništiti i novac kako bi se spriječila svaka ideja o akumulaciji koja bi nas natjerala da se vratimo na sadašnji režim.

Novac je u stvari uzrok svih sporova, svih mržnji, svih ambicija, ukratko, on je stvoritelj vlasništva. Ovaj metal samo zbog svoje rijetkosti ima jednu konvencionalnu cijenu. Kad ne bismo više bili primorani nešto dati kako bismo dobili ono što nam je potrebno za naše postojanje, zlato bi izgubilo svoju vrijednost i nitko ga ne bi tražio i nitko se ne bi mogao obogatiti, jer ništa od onoga što nagomilaju ne bi im pomoglo da uživaju veće blagostanje od drugih. Dakle, neće više biti potrebni ni zakoni ni gospodari.

Što se tiče religija, one bi bile uništene jer njihov moralni utjecaj ne bi više imao razlog da postoji. Neće više biti tih besmislenosti da se vjeruje u jednog Boga koji ne postoji, jer će se nakon smrti sve dobro okončati. Zato treba misliti na življenje, ali kad kažem živjeti, da pojasnim, ne mislim mučiti se cijeli dan kako bi se

gospodari ugojili a mi umirući od gladi postali autori njihova blagostanja.

Ne trebamo gospodare, osobe koje uživaju u neradu zahvaljujući našem radu; treba da svi budu korisni društvu, što znači raditi prema svojim mogućnostima i sklonostima: dakle, netko će biti pekar, netko drugi profesor, itd. Tim načelom bit će manje posla, svatko od nas će raditi samo jedan ili dva sata. Budući da čovjek ne može biti neaktivan, pronaći će zabavu u radu; neće više biti neradnika, a kad bi i postojali njihov broj bi bio toliko neznatan da bi ih se moglo ostaviti na miru, i pustiti ih neka žive od tuđeg rada bez previše gundanja. [...]

Ravacholova izjava pred sudom 1892.

Ne uzimam riječ da bih se obranio od djela za koja me optužujete, zato što je za njih odgovorno društvo koje svojom organizacijom dovodi i održava ljude u međusobnoj borbi. Zar u biti ne vidimo da u svim klasama, u svim područjima, postoje osobe koje bi priželjkivale, neću reći smrt jer bi to ružno zvučalo, onda barem nesreću svojih bližnjih ako bi im to moglo donijeti koristi? Naprimjer: zar se poduzetnik ne nada smrti konkurenta? Zar ne bi svi trgovci željeli biti jedini uživatelji prihoda proizašlih iz njihovih djelatnosti? Zar nezaposleni radnik koji traži posao ne sanja kako će netko drugi, iz bilo kojeg razloga, dobiti otkaz? Dakle, u društvu u kojem se sve to događa ne bi vas smjela iznenaditi ni djela koja mi zamjerate, ona su samo logična posljedica borbe za preživljavanjem među ljudima koji su primorani koristiti sva moguća

sredstva kako bi preživjeli. Budući da svatko mora misliti samo na sebe, onaj tko se nađe u nevolji mora djelovati: »U redu, budući da je tako, kad sam bio gladan nisam se ustručavao koristiti sredstva na raspolaganju, pa čak i uz rizik žrtava! Da li se vlasnici koji dijele otkaze radnicima brinu hoće li ovi umrijeti od gladi? Da li pojedince koji posjeduju višak zanimaju osobe kojima nedostaje i najosnovnije?«

Ima i onih koji pružaju pomoć, ali oni ne mogu sve izbaviti iz oskudice i spasiti od preuranjene smrti prouzročene neimaštinom ili od one dobrovoljne, kada si osobe na razne načine oduzimaju život kako bi okončali svoju bijednu egzistenciju i priveli kraju patnje gladi, uz bezbrojne sramote i poniženja, bez ikakve nade u njihov svršetak. Kao što su to učinili obitelj Hayem i gospođa Soufrein koji su umorili svoju vlastiti djecu da ne bi morala dalje patiti, i sve one žene koje već u vlastitoj utrobi ubijaju plod ljubavi iz bojazni da ga kasnije neće moći prehraniti.

Sve se to odvija usred izobilja raznovrsnih proizvoda! Bilo bi shvatljivo da se to događa u zemlji kojom vlada nestašica i glad. Ali u Francuskoj, u kojoj caruje izobilje, gdje su mesarnice ispunjene mesom, pekare kruhom, gdje dućani obiluju odjećom i obućom, gdje postoje prazni stanovi! Kako možete tvrditi da je u našem društvu sve u redu kada je nejednakost tako uočljiva? Mnogi ljudi plaču nad tim žrtvama, ali će vam reći da oni ne mogu ništa promijeniti. Neka se svatko snalazi kako zna i može! Što može osoba koja usprkos radu živi u bijedi učiniti kad izgubi posao? Može samo umrijeti od gladi. I onda će netko spustiti nekoliko samilosnih riječi na njeno truplo. Eto, upravo sam to želio ostaviti nekom drugom. Radije sam postao

krijumčar, krivotvoritelj, lopov i ubojica. Mogao sam prositi, ali to je ponižavajuće i kukavički, a vaši zakoni kažnjavaju prosjačenje, pretvarajući bijedu u zločin. Kad bi svi bijednici umjesto da čekaju uzeli tamo gdje ima, nebitno kojim sredstvom, možda bi imućni prije shvatili da je opasno održavati ovakvo društvo, u kojem je strepnja sveprisutna, a život izložen stalnoj opasnosti.

Zasigurno bi shvatili kako su anarhisti u pravu kad tvrde da za dostizanje moralnog i fizičkog spokoja treba zatrti uzroke iz kojih se rađaju zločin i zločinci. Ali, uzroke neće iskorijeniti smaknućem osobe koja će umjesto spore smrti uzrokovane oskudicom ili umjesto beskrajnog izdržavanja teškoća, radije oduzeti silom (ako joj preostaje snage) sve što joj je potrebno za ugodan život, čak i pod cijenu smrti, koja će samo dokrajčiti njene patnje.

Zato sam počinio djela za koja me optužujete, ona su samo logična posljedica barbarskog stanja društva koje žanje sve više žrtava strogoćom zakona, a oni napadaju samo posljedice i nikada ne dotiču uzroke. Kažu da je onaj tko ubije svoga bližnjeg surova osoba, ali oni koji to kažu ne vide da je počinila ubojstvo samo da bi izbjegla istu sudbinu.

Na isti način i vi, gospodo porotnici, zasigurno ćete mene osuditi na smrt, zato što vjerujete da je to potrebno i da će moje pogubljenje predstavljati zadovoljštinu vama koji se grozite ljudske krvi. No, kad vi smatrate da je korisno proliti krv za sigurnost vlastitog života, ne ustručavate se kao ni ja to učiniti. Ipak, postoji razlika: vi se kad dođe do krvi ne izlažete opasnosti, za razliku od mene koji sam djelovao riskirajući vlastitu slobodu i život.

Dakle, gospodo, ne postoje zločinci koje treba osuditi, već uzroci zločina koje moramo iskorijeniti! Pišući članke Kaznenog zakona zakonodavci su zaboravili da nisu napali uzroke, nego samo posljedice, a na taj način ne mogu zatrti zločin. U biti, budući da uzroci i dalje postoje, iz njih će i dalje proizlaziti posljedice, i uvijek će postojati zločinci. Danas ubijte jednog, već će se sutra roditi drugih deset.

Što činiti?

Iskorijeniti bijedu, to sjeme zločina, omogućiti da svatko zadovolji svoje potrebe! Što je vrlo lako ostvariti! Potrebno je samo postaviti društvo na nove temelje, u kojem će sve biti zajedničko, u kojem će svatko proizvoditi prema svojim mogućnostima i snagama, trošiti prema svojim potrebama. Tada, i samo tada, nećemo više vidati osobe kao što su eremit iz Notre-Dame-de-Grâce i drugi kako prose novac čiji robovi i žrtve oni sami na koncu postaju! Nećemo više vidati žene koje prodaju vlastito tijelo kao običan predmet u zamjenu za onaj isti novac zbog kojeg često ne možemo razlučiti iskrene osjećaje od neiskrenih. Nećemo više vidati osobe kao što su Pranzini, Prado, Berland, Anastay i drugi, koji ubijaju da bi se domogli novca! Sve to jasno dokazuje kako je uzrok svih zločina uvijek isti, i da bismo zaista trebali biti glupi ako to ne vidimo!

Da, ponavljam: društvo stvara zločince, a vi, porotnici, umjesto da njih napadate, trebali biste usmjeriti vašu inteligenciju i vaše snage na promjenu društva. U jednom biste mahu zatrli sve zločine i vaš bi čin, napadajući uzroke, bio značajniji i plodonosniji od vaše pravde, ograničene na kažnjavanje posljedica.

Ja sam jedan običan neuki radnik, ali budući da sam proveo život u siromaštvu mogu bolje od boga-

tog buržuja osjetiti nepravедnost represivnih zakona. Odakle vam pravo da ubijete ili zatvorite čovjeka koji je, došavši na zemlju s potrebom da živi, primoran uzeti što mu nedostaje kako bi se prehranio? Radio sam da bih preživio i uzdržavao obitelj, tako da ja i moji nismo previše patili, bio sam, kako bi vi rekli, pošten. Zatim sam ostao bez posla, a uz nezaposlenost dolazi i glad. Samo je tada taj velik zakon prirode, taj zapovjednički glas koji ne trpi prigovore, instinkt za preživljavanje, natjerao na neke prijestupe i zločine za koje me optužujete i koje priznajem da sam počinio.

Ali, nisam počinio ubojstvo nad gospođama Marcon, potpuno su mi nepoznate i ne bih želio da imate na savjesti sudsku grešku.

Sudite mi, gospodo porotnici i, ako ste me razumjeli, sudeći meni osuđujete i sve nesretnike koje je bijeda, uz urođeni osjećaj časti i dostojanstva, pretvorila u zločince, a uz blagostanje i udobnosti bili bi živjeli kao pošteni ljudi! U mudrijem društvu bili bi ljudi kao svi drugi!

Paolo Schicchi

Bio je to divlji život, palermitanskog anarhista Paola Schicchija (1865. – 1950.). Danas u sjećanju samo zbog svojih žestokih polemika, već se sa petnaest godina izložio linču mase zbog antiklerikalnog prosvjeda na stepeništu katedrale, sa dvadeset godina sudjeluje u dvobojima s političkim neprijateljima i pokušava izvršiti samoubojstvo zbog ljubavi, sa dvadesetčetiri godine postaje dezertar i bježi u Francusku gdje se susreće s anarhizmom, sa dvadesetšest godina postavlja dinamit u palermitansku kasarnu konjanice, sa dvadesetsedam godina uhapšen je i podvrgnut torturi u Španjolskoj, odakle bježi podmitivši stražare. Pri povratku u Italiju osvećuje se postavljanjem dinamita u španjolsku ambasadu u Genovi, ali već nakon nekoliko sati uhićen je u Pisi. Osuđen je na preko jedanaest godina zatvora, koje je u potpunosti odslužio nakon što je sudjelovao u nekoliko pobuna i odbio pomilovanje. I njegov će se život nastaviti na taj način, između uhićenja, suđenja, zatvora, zavjera, popraćen neobuzdanim objavljivanjem listova, časopisa, plakata, knjiga, ali i organizacijom prosvjeda i rasprava, u kojima će Schicchi uvijek iskoristiti priliku da potiče na oružanu pobunu protiv države (najprije monarhističke, zatim fašističke te na kraju republikanske) i kapitala, Crkve i mafije, oštro kritizirajući različite stranke: (gotovo) sam protiv svih, do posljednjeg dana.

Krađa

[...]

A vi, anarhisti, kojima ideal nije samo jedan bijedni ustupak plačljivim crkvenjacima na kongresima; vi, proleter, koji uistinu želite svoje oslobođenje, kao što želite da se njegov dan približi, kradite ako ste gladni, jer je pravo na postojanje najsvetije od svih prava.

Kradite ako se volite dobro obući, zabavljati se, obrazovati, udobno stanovati, jer priroda nije nikada rekla: ti ćeš radeći ostati neobrazovan, poderan, životareći kao nečovjek. Sve što je ona stvorila, svi proizvodi ljudske misli pripadaju svima, nisu samo za nekolicinu privilegiranih.

Kradite ako imate djecu, ženu, vaše rođake u bijedi: ne postupiti na ovaj način bilo bi zločin, okrutnost, odricanje od sveg ljudskog dostojanstva.

Kradite ako se, izmoreni od napora, želite odmoriti: nitko ne može nametnuti drugom čovjeku da umre radeći, kao vol pod plugom.

Kradite da kupite pušku i da se bunite protiv tlačitelja.

Kradite da pomognete propagandi ideja socijalnog oslobođenja, budući da je to najviša dužnost svakog proletera koji uistinu voli svoje sveto oslobođenje i svoju braću u neprilici.

Postoji samo jedna razlika između krađe i krađe:

1. Anarhistička krađa napada bogataša i poseban je oblik prava socijalne eksproprijacije.

2. Buržujaska krađa je ona koja se vrši nad siromasima ili kojoj je jedini cilj da lopov postane buržujem.

[izvanredan prilog na *La Croce di Savoia*, br. 4, 1891.]

Octave Mirbeau

Život Octavea Mirbeaua (1848. – 1917.) bio je život sklon iznenadnim obratima (mlad monarhistički nacionalist, prešao je u slobodarsku i anarhističku sredinu; prije smrti oštro je kritizirao rat, mada je i dalje bio pobornik pojma domovine). Kao pisac uspio je skandalizirati s jedne strane Ravacholovom apologijom dinamita i s druge perverzijom »Vrta muka«. Međutim, gotovo se uvijek zaboravlja njegovo jedino kazališno djelo, u kojem se po prvi puta kao glavni lik pojavljuje »lopov džentlmen« – otmjen i profinjen, sposoban uvjerljivom logikom dokazati ispravnost svojih djela – koji će kasnije doživjeti veliki uspjeh. Objavljeno 1896. u obliku kraće pripovijetke, »Skrupule« prethodi slavnijem »Lopovu« Georgesu Dariena, objavljenom godinu dana kasnije, u kojem glavni lik karakterizira otvoreno pozivanje na anarhizam. I Mirbeau i Darien bili su drugovi s ulice, francuskog anarhističkog pokreta u kojem je pitanje individualne aproprijacije bilo neprekidno na dnevnom redu, kao što dokazuju suđenja protiv Clémenta Duvala 1887., protiv Vittorija Pinija 1889., protiv Philippea Ortiza 1894. Ubrzo će, između 1900. i 1905., zadivljujuće krađe anarhista Alexandra-Mariusu Jacoba ispuniti prve stranice štampe. I upravo će se u tim godinama Mirbeau ponovno latiti »Skrupula« i pretvoriti ga u jednočinsko kazališno djelo, u verziji koja je ovdje objavljena.

Skrupule

Lica

LOPOV

POKRADENI

POVJERENIK javne sigurnosti

vjerni SOBAR

Scenarij

Izuzetno elegantan dnevni boravak Luja XVI. Desno vrata koja gledaju na spavaću sobu, lijevo pretpećak ukrašen urom s njihalicom Luja XVI. i dvjema vazama iz Kine u raskošnom okviru. U dnu širok prozor otvoren prema terasi. U sredini stol s brončanim zavojicama, prepun malih dragocjenih kipova i vrijednih sitnih stvarčica. Na zidovima, sa svake strane desnog prozora, drveni ormar od ruže za zbirku medalja, lijevo mali pisaći stol na kojem stoji velika porculanska vaza od Sévresa. Stari drvorezi u odabranim okvirima... Posvuda velike sofe, stolice pokrivenne lijepim svilama.

Prva slika

Kad se kulise podignu, soba je u potpunom mraku. Samo se na prozoru, kroz daščice žaluzina, nazire noćna svjetlost izvana... Ura s njihalicom odzvonila je pet sati. Odjednom prigušeni zvuk koji kao da dolazi s druge strane prozora... i vide se dvije ljudske sjene koje se pojavljuju na žaluzinama... Škure, polako popuštaju, otvaraju se; sjene postaju gušće, tvrđe... Čuje se zvuk dijamanta koji reže staklo, zatim velika staklena ploča pada na tepih... Sjene stoje nekoliko trenutaka... Duboka tišina... Napokon se vidi jedna ruka koja prolazi kroz okvir bez stakla i okreće ručicu prozora. Prozor se otvara i jedan gospodin, vrlo elegantno obučen – cilindar, raskošno krzno, bijela kravata, štiršana košulja – pažljivo ulazi u dnevni boravak oslušujući, a slijedi ga vjerni sobar, vrlo formalan, opterećen velikim riđim kožnim koferom.

LOPOV i vjerni SOBAR

LOPOV Nije bilo baš lako... (*Spusti se da pokupi komad stakla.*) Na svu sreću tepih je mekan i prigušuje zvukove... Nitko nije čuo... (*Oprezno hoda po sobi.*)
SOBAR Nije sigurno... Drhtim kao jedan jadan, mali list...

LOPOV Bože, kako je mračno!

SOBAR Trebam upaliti fenjer?

LOPOV Ne treba... ovdje ima električnog svjetla... (*Snalazeći se.*) Da vidimo, pretpećak bi trebao biti na lijevo... ako se dobro sjećam...

SOBAR Lijevo od biljke... dakle, ovdje desno (*Ide naprijed naslijepo.*)

LOPOV Da vidimo... da vidimo... (*Ide naprijed na prstima, pružajući ruke.*) Pazi... nemoj ništa udariti... ima puno stvarčica...

SOBAR Više bih volio da sam se izgubio u šumi, noću... u velikoj šumi... (*Dolazi do pretpečka.*) Ah! Evo...

LOPOV Što?

SOBAR Pretpečak...

LOPOV Tražim prekidač... (*Uključi svjetlo.*)... I bi svjetlo...

SOBAR Kako se gospodin može šaliti u ovim trenucima?... Gospodin se ne boji?

LOPOV Ne, ne... ne, ne... požuri... (*Sobar okreće prekidač, soba se osvijetli. Gledaju naokolo; sobar se tresse, lopov ima izraz zadovoljstva.*) Vrlo elegantno... Baš...

SOBAR (*Odjednom zaprepašten, pokazujući vrata.*) Gospodine!... Gospodine!...

LOPOV Što je?

SOBAR Tamo... niste čuli?...

(*Slušaju. Tišina.*)

LOPOV Glupane...

SOBAR Ah! Gospodine, sve će se to ružno završiti!

LOPOV Hajde! Spusti kofer na sofu... (*Prisluškuje na vratima.*) Duboko spava... čak i hrče...

SOBAR Hrče... Gospodin shvaća da sam ipak nešto čuo!?

LOPOV I sad... na posao... (*Gledajući uru.*) Pola šest... Već!... Nemamo dovoljno vremena...

SOBAR Jer imamo posla, ovdje... Dovraga!

LOPOV A noćas sam se glupo zadržao u klubu.

SOBAR (*S tonom ljubaznog prijekora.*) Da biste izgubili baš lijepu svotu!... Ah! Gospodin stvarno nije razuman...

- LOPOV Ne brini... Ovdje ćemo popraviti stvar...
- SOBAR Da je gospodin razmišljao... Već davno bi se gospodin bio mogao povući iz posla s lijepom ušteđevinom.
- LOPOV Težak mi je nerad... volim borbu... Premlad sam... Koji vrag!
- SOBAR (*Rezniran.*) Dakle!... (*Otvori kofer.*) radimo... borimo se...
- LOPOV Pazi... potrebna je točnost... nježnost... i, na-dasve, hladnokrvnost...
- SOBAR Dakle!... (*Izvlači iz kofera revolver koji stavlja na stol.*) Najprije ovo...
- LOPOV Oh! Mrzim se služiti ovim alatima.
- SOBAR (*Stavlja jući na stol otpirače.*) I ovi...
- LOPOV Hajde, požurimo (*Pogledom obuhvaća sobu.*) Ti, otvori onaj ormar i složi u kofer zbirku medalja... Jako je posebna, mnogo vrijedi, izgleda... (*Skida kaput.*) Ja ću pogledati ove ladice (*Sjedne ispred stola i otvara ladice, polako, služeći se otpiračima... radeći.*) Ako mogu vjerovati svojem izvjestitelju... ovdje unutra... ima.. od čega postati pošten... za ostatak života.
- SOBAR (*Premještajući zbirku medalja.*) I povući se na selo... u malu kuću... s malim vrtom... Koji san, gospodine, koji san!... Ah!... selo... pragovi vrata, na večer... rubovi bunara... ugodan miris slame... Biti... crkveni tutor... (*S divljenjem.*)
- LOPOV (*Uzviđa iz ladica omote vrijednosnih papira koje skuplja na stolu, pokraj sebe.*) Ruska renta... odlično... Mađarska renta... Španjolska renta... Talijanske željeznice... Berlinski tramvaji... Ne čudi me da je nacionalist. Ah! Omoti novčanica... francuske,

ove... Živjela Francuska! (*Skupljajući ih.*) Kasnije ćemo izbrojiti.

SOBAR (*Našao je pisma u jednoj ladici.*) Gospodine, pisma! (*Pomiriše.*) Pisma od žena... Gle!

LOPOV Potrudi se da ne koristiš tako proste izraze i pusti ta pisma...

SOBAR Ali, gospodine... mogla bi biti bogato vrelo...

LOPOV Pusti ta pisma... Znaš da ništa ne mrzim više od ucjene... To je prosta i niska stvar... Budimo pristojni i ostajmo džentlmeni... Uzmi ovo... (*Sobar uzme vrijednosne papire i novčanice.*) U kofer... novac je za tebe.

(*Daje sobaru neke zlatne i srebrne kovanice koje je našao u jednoj ladici.*)

SOBAR Hvala, gospodine!... Ah! Gospodin je uistinu pravi džentlmen!

LOPOV (*Uzimajući mali kip na stolu.*) Vrlo je lijep... (*Promatra ga stručnim pogledom.*) Divan... Mislim da je Pajouev... U kofer... i nježno, u redu?... Ove burmutice... Pogledajmo ih... (*Razgledava ih jednu po jednu.*) Sjajne!... Koje divno doba!... U kofer... Ne... ne ova!... Moderna je... (*Diže se.*) Hajde, ali... sve ovo nije uopće loše... Nisu me prevarili... (*Hoda po sobi, promatrajući stvarčice ispred pretpečka.*) Oh, jedna ura s njihalicom... divna ura... Prve klase... Vrijedi isto kao ona gospodina Da Comonda... Oh! Ove sličice... kakva remek-djela!... I ja ću moći nešto pokloniti Louvreu... U kofer!... Za Francusku je... (*Sobar nosi uru...*) (*Nastavljajući hodati po sobi.*) Ima ukusa... nema se što reći... ima ukusa... Kakva lijepa i rijetka stvar... zaista osoba s ukusom...

SOBAR Požurimo, gospodine... još malo i bit će šest sati...

LOPOV Da... da... (*Želi izvaditi ladicu iz malog pisaćeg stola... ladicu pruža otpor... forsira... vaza iznad njega trese se i padne, razbivši se po tepihu, s velikom bukom.*) Pras!

SOBAR (*Zaprepašten.*) Bože!

LOPOV Kakva sam ja budala!...

(*Sluša*)

SOBAR (*Sve više bojeći se i tresući se.*) Gospodine?...

LOPOV Što?

SOBAR Netko hoda po sobi... čujem korake u sobi...

LOPOV Šuti... (*Trenutak tišine.*) Ma ne...

SOBAR Ma da, gospodine... Ma da...

LOPOV On ništa ne čuje...

SOBAR Gospodine... Kažem Vam da netko hoda po sobi... Bježimo!... (*Pokušava pobjeći.*)

LOPOV K vragu!... Istina je!...

(*Želi pobjeći ali vrata se otvaraju i jedan muškarac u spavaćici, s golim nogama, pojavljuje se na vratima i stoji.*)

SOBAR Prekasno!... Uhvaćeni smo!... Bože moj!...

LOPOV (*Sabirući se.*) Hajde!... Hrabrosti i profinjeno-sti!...

Druga slika

Isti i POKRADENI

LOPOV (*Približavajući se elegantnom ležernošću i pozdravljajući.*) Gospodine!...

POKRADENI Da li možda smetam?

LOPOV (*Vrlo ljubazno.*) Nipošto!...

POKRADENI Toliko bolje.

LOPOV Uđite, dakle, gospodine, molim Vas...

POKRADENI Vrlo ste ljubazni... (*Napravi nekoliko koraka.*)

LOPOV Oprostite što sam Vas tako nespretno probudio.

Zbog svega toga ja sam kriv... Vi, gospodine, imate neke vrlo osjetljive stvarčice, stvarno, koje na samo približavanje najlakšeg otpirača odmah padnu u nesvijest... (*Diskretno se smije... umjetnim tonom.*)

Mislim da boluju, i one, od bolesti stoljeća... da imaju slabe živce... kao i svi mi...

POKRADENI Bože moj!... Ne treba zbog toga biti ljuti na njih... Vrlo je prirodno, morate to priznati... Toliko su stare!...

LOPOV Sigurno!

POKRADENI (*Nakon trenutka tišine.*) S kim imam čast da razgovaram?...

LOPOV Bože moj! Gospodine, moje bi Vam ime u ovom trenutku prouzročilo možda... preneglo iznenađenje...

POKRADENI Ah!... Ne insistiram!...

LOPOV Uostalom, zar ne mislite da bi ga bilo bolje sačuvati za nešto manje neobičnu priliku... koja će zasigurno doći... predstavljanje kojem se ja nadam... uskoro i regularno...

POKRADENI Kako Vi želite...

LOPOV (*Nastavljajući s osmjehom.*) I koje... mogu to priznati... danas nisam uopće želio...

POKRADENI Vrlo dobro...

LOPOV Želio bih... ako Vi dopuštate... čuvati najstrožu tajnu... do nove odluke...

POKRADENI Vrlo je prirodno...

LOPOV Između džentlmena... stvari se uvijek slože na najbolji način...

POKRADENI Budite sigurni... da s moje strane...

LOPOV Uopće u to ne sumnjam...

POKRADENI Da... Ali to mi uopće ne objašnjava...

LOPOV Moje prisustvo u vašoj kući, u takvo neobično doba i... (*Pokazujući otvorene ladice.*) u ovom jutarnjem neredu?...

POKRADENI Točno... Bio bih zahvalan... ako to ne smatrate... nametljivošću...

LOPOV Nikakva nametljivost... Naprotiv, budite sigurni... Vaša je radoznalost potpuno opravdana i nikako ne mislim to izbjeći... vrlo ste dragi, gospodine...

POKRADENI Hvala lijepa!

LOPOV Izuzetno dragi... Imate izvrstan ukus... izvrstan...

POKRADENI Laskate mi...

LOPOV Nipošto... Kažem istinu... U ova moderna vremena... ukus je nešto tako rijetko!... Oh!... Puno znam o tome...

POKRADENI Naime vidim da volimo iste stvari... lijepo je...

LOPOV Zar ne?... Moralna je... veza... neka solidarnost, ako smijem to reći... Ali... oprostite... budući da to želite... a ja sam isto vrlo sretan zbog toga...

da porazgovaramo... Zar ne mislite... da bi bilo mudro za Vas... obući jednu kućnu haljinu?... Vaš nered me žalosti... Hladno je ovdje... tako je lako dobiti onu prokletu gripu...

POKRADENI Imate pravo... Oprostite me... na minutu... (*Iziđe i vrati se.*) Dakle... bilo bi mi vrlo žao da Vam ostanem dužan na iskrenosti i pristojnosti.

LOPOV (*Klanjajući se.*) Gospodine...

POKRADENI Smatram se prisiljenim da obavijestim povjerenika javne sigurnosti o vašoj prisutnosti u mojoj četvrti... Oh, zbog principa.

LOPOV Izvolite, gospodine... izvolite...

POKRADENI Samo zbog principa... Odmah se vraćam... (*Izađe.*)

Treća slika

LOPOV i vjerni SOBAR

LOPOV Nema sreće... dovraga, šteta!

SOBAR Ah! A ja sam bio rekao gospodinu... Ovaj je put gotovo... (*Pokorno.*) Krenimo gospodine... molim vas... krenimo!...

LOPOV Lud si!

SOBAR Možda će nam dopustiti da krenemo... Originalan je tip... Ne izgleda zločesto... Ali za ime Boga, gospodine, krenimo odavde!...

LOPOV Dosta s tim kukanjem... Vрати na mjesto sve stvari koje smo uzeli... Treba početi ispočetka... to je sve...

SOBAR Gospodin je đavao... I novac?

LOPOV I novac. Postoje trenuci kad trebamo biti spremni žrtvovati se.

SOBAR I kovanicu?... Čak i kovanicu?...

LOPOV I kovanicu...

SOBAR (*Očajan.*) Ah! Gospodine!... gospodine!... (*Vadeći stvari iz kofera.*)... Zbogom, selo!... Zbogom, teladi, krave... (*S malo ljutnje.*) svinje!...

LOPOV Možeš šutjeti?...

SOBAR S njegovim obrazovanjem i pameću, gospodin bi mogao, u nekom dobrom mjestu i u nekom dobrom poslu, krasti drugima, bez opasnosti... kao mnoge osobe koje mi znamo, gospodin i ja... i koje su tako mirne... koje su odlikovane... Ah! Gospodin nije razuman... (*Vraća se pokradeni. Nosi finu kućnu haljinu.*)

Četvrta slika

Isti i POKRADENI

POKRADENI (*Videći da lopov i sobar pospremaju ukradene stvari. Pustite... pustite... molim Vas... Nemojte se truditi... Još malo pa će moj sobar sve pospremiti...*)

LOPOV Ali...

POKRADENI Ima takvu naviku...

LOPOV Mi isto...

POKRADENI Nema veze... (*Nudi jednu stolicu i uzme drugu. Sobar se povlači prema dnu scene držeći se rukama za glavu.*)... Sad, gospodine, slušam Vas...

LOPOV Prije nego što počnem sa svojom pričom, mogao bih, gospodine, kao svaki junak u romanima i u kazalištu... mogao bih se povući, prema ritualima struke, i ponovo proživjeti svoj život... Ali, ne, gospodine, poštedjet ću Vas te banalnosti.

POKRADENI Zahvaljujem...

LOPOV Idem ravno u srž... (*Trenutak tišine.*) Gospodine... lopov sam... (*Odobranje pokradenog.*) profesionalni lopov... (*Novo odobranje.*) ili, da upotrijebimo riječ... iako osjetljivim ušima surovo zvuči... provalnik... No, primjećujem da ste to već pogodili...

POKRADENI Da...

LOPOV Svaka čast vašoj oštroumnosti...

POKRADENI Psihološka navika...

LOPOV Dakle, lopov sam... odlučio sam se za takvu društvenu ulogu tek poslije dubokog razmišljanja i nakon što sam primijetio da, u mutnim vremenima

- u kojima živimo, on je još najiskreniji, najvjerniji, najpošteniji od svih.
- POKRADENI Paradoks je sladak... ali nije ništa drugo nego paradoks.
- LOPOV Vidjet ćete...
- POKRADENI S druge strane, ja volim paradokse...
- LOPOV Krađa, gospodine – i kažem »krađa« kao što bih mogao reći trgovina, pravosuđe, industrija, književnost, slikarstvo, financije, medicina – krađa je bila zloglasna karijera zato što svi koji su se njome bavili nisu bili ništa drugo nego mrski i surovi ljudi, odvratne lutalice... osobe bez razuma, bez kulture i bez finoće... osobe koje se stvarno ne mogu primiti u vlastitu kuću.
- POKRADENI To Vam priznajem...
- LOPOV Ja bih joj htio vratiti dostojanstvo na koje ima pravo, i pretvoriti krađu u slobodnu karijeru, zavisti vrijednu i časnu...
- POKRADENI Teško će Vam biti...
- LOPOV Možda... Kao svi začetnici... Ali, uspjehću...
- POKRADENI Svaka Vam čast na Vašoj uvjerenosti... Na kraju krajeva, danas možemo svašta očekivati... Vidjet ćemo!...
- LOPOV Nemojmo se gubiti u uzaludnim riječima, gospodine... Bez romantike, s Vašim dopuštanjem... suočimo se sa životom kakav je u svojoj stvarnosti... općoj... i svakodnevnoj... Krađa je jedina ljudska briga...
- POKRADENI Dopustite mi... A ljubav?
- LOPOV Bez sumnje... ali da biste osvojili ljubav i počastili je svim ljepotama koje su joj potrebne, treba to moći platiti... nekako... Sad, tko kaže platiti... kaže krasti... (*Gospodin napravi znak odricanja.*)

POKRADENI Zabavno, ali varljivo...

LOPOV Nemojte se buniti!... Učinite mi uslugu i pratite me... Izabiremo zanat – bilo koji zanat, dobro pazite – iz jednog jedinog razloga, to jest zato što nam on dopušta, što nas ovlašćuje, čak nam i nudi, da krademo – više ili manje – ali na kraju krajeva da krademo nekome nešto... Vi ste previše pametni... predobro znate što krije lažna povorka Vaših vrlina i Vaše časti, da bih trebao biti primoran da to dokazujem i opravdavam primjerima i zaključnim nabranjima onoga što kažem...

POKRADENI Mislim da ste malo neuračunljivi...

LOPOV Kao i Vi, gospodine!...

POKRADENI Ja?

LOPOV Sigurno... Vi imate opću reputaciju besprije-kornosti... Vi, koji ste jedna od naših najpoštova-nijih pariških ličnosti, niste li bili mešetar, kasnije kolekcionar?... Niste li sada filantrop?... Hoćete li mi reći koliko neoprostivih djela... nemoralnih kompromisa... prikrivenih... ili nasilnih... sramota, jedno bogatstvo kao što je Vaše, zarađeno pomoću ta tri zanata, nosi sa sobom?

POKRADENI (*Polako, tužno odmahuje.*) Bože moj... iz jedne perspektive... možda ima istine u tome... Očigledno... ako to postavimo na teren jedne vrlo striktno filozofije... ili jednog uzvišenog ideala, što je isto... možda se to može potvrditi...

LOPOV Pazite, ne poznajem Vas... Ništa ne znam o Vašem životu... Ali generaliziram i kažem da jedan čovjek, samo zato što zarađuje novac, krade...

POKRADENI Možda se samo radi o riječima... u stvari...

LOPOV Dobro primjećujete... Ali govorimo samo o tome što se mene tiče... uostalom, bit ću vrlo kratak...

POKRADENI Oh! Bez brige...

LOPOV Počeo sam s trgovinom na veliko... Gadosti koje sam bio primoran činiti, opake lukavosti, gadne prevare... krivotvorenje težina... mešetarski potezi... akontacije... ubrzo su pobudile odvratnost u mojoj prirodnoj profinjenosti... u mojoj iskrenoj naravi... usmjerenoj ka ljubaznosti i tolikim skrupulama. Napustio sam trgovinu radi bankarstva...

POKRADENI To je bilo, gospodine, dopustite da Vam to kažem, pasti iz Haridbe u Skilu... ili, ako to više volite... pretvarati nepristojnu trgovinu... u slijepo bankarstvo...

LOPOV Nesumnjivo... Dakle, bankarstvo mi se odmah ogadilo... nisam mogao prihvatiti da pokrećem nepostojeće djelatnosti, da izdajem krivotvorene cehove... krivotvorene novce... da organiziram lažne rudnike, lažne rudare... Stalno smišljati kako da privučem tuđi novac u svoje sefove, da se obogatim na propasti, brznoj ili sporoj, mojih klijenata, zbog mogućih sjajnih šansi i zakonitosti iznuđenih kombinacija... Za mene je to bio neprihvatljiv potez koji moja narav, neprijateljica laži, nije nikako dozvolila... Potom sam pomislio na novinarstvo...

POKRADENI S dobroga na bolje!

LOPOV Bilo mi je dovoljno manje od mjesec dana da se uvjerim da, osim ako se ne prihvaćaju komplicirane i žalosne ucjene... novinarstvo ne hrani svog čovjeka... I uostalom, vrlo je žalosno, za osobe koje posjeduju određenu kulturu, kao što sam ja, biti rob nezalicama i prostim ljudima, većina kojih

ne zna ni čitati, ni pisati, osim staviti svoj potpis na dno računa... Oh! Iz svog srca... ne... Dakle... mislio sam da možda politika...

POKRADENI (*Previja se od smijeha.*) Ah!... Ah!... Ah!... Ah!...

LOPOV Baš tako... nemojmo više govoriti o tome... (*smijeh se smiruje*). Poslije sam htio postati svjetski čovjek... jedan pravi svjetski čovjek... ono što mi nazivamo profesionalnim svjetskim čovjekom...

POKRADENI Vrlo neugodan položaj u današnjim danima... i vrlo nesiguran.

LOPOV Da... ali... koliko vrijedi čovjek... toliko vrijedi njegovo mjesto. Zgodan sam... imam neku prirodnu i stečenu draž... sportska uvježbanost... odlično zdravlje... darovitost...

POKRADENI Oh! Darovitost... nekako je neprilično...

LOPOV (*Ispravljaјуći se.*) Dovoljno darovitosti, vjerujem... da odlično oponašam sve raznorazne vrste gluposti i mediokritete potrebne za takvo nešto. Nekakva naopačka darovitost, ako se tako može reći...

POKRADENI Puno toga treba...

LOPOV Imam puno toga... Imam i ukus za tradicionalne stvari... za široke odnose, duboko poznavanje koda časti... Malo posrednik, malo sukunar, sretan mačevalac, arbitrar pun finoće, ravnodušan i sretan kockar, ništa mi nije tako lako išlo od ruke kao kad me prime u neki cijenjeni klub... pa me pozivaju posvuda... putovati iz ureda biznismena u intimnu sobu jedne moderne žene... biti nabavljač prvog i dobavljač druge... Samo, vidite, imao sam previše skrupula.

POKRADENI Očigledno...

LOPOV Varati u igri; na utrkama, spekulirati na jednom konju; napuštati mlade koketice i nalaziti stare; prodavati svoje ime, svoje utjecaje u korist jednog novog Kine, nekog sumnjivog bankara, nekog proizvođača košulja ili automobila, nekog bogatog stranca ili jedne lijepe žene?... Učlaniti se u *Patrie Française* i u Gađanje na goluba... hvalisati Bourgetove romane, de Massine komedije, plakate Orleanskog vojvode i probijati, po hipodromima, šesire nekog Loubeta?... Iz svega srca, ne!... Odmah sam priznao da je to bilo iznad mojih snaga...

POKRADENI Ah! Bogme! Nije sinekura...

LOPOV Kome to kažete! Dakle, riješio sam se svega što javni i privatni život može ponuditi, što se tiče poštenih zanata i uglednih karijera, jednom pametnom i finom mladiću kao što sam ja...

POKRADENI I psihologu...

LOPOV Ako to želite... Jasno sam vidio da je krađa – bez obzira na ime koje se koristi – jedini cilj i jedini nagon svih ljudskih djelatnosti... ali nekako prikriiven... kao izobličćen, i time opasniji!... Razmišljao sam, dakle, kao što slijedi: budući da čovjek ne može pobjeći od kobnog zakona krađe, najpoštenija stvar bi bila da se to radi pošteno, da se njegova prirodna želja za prisvajanjem tuđeg ne okruži dekorativnim ispricama, tolikim divnim vrlinama, čija eufemistička povorka više nikoga ne vara... I svaki sam dan krao... Krao sam pošteno... Provalio bih noću u gospodarske stanove... I oduzeo sam jednom zauvijek iz tuđih sefova ono što smatram mojim materijalnim, intelektualnim i sentimentalnim potrebama... za razvoj moje ljudske osobnosti... da govorimo kao filozofi... I za to je

potrebno samo nekoliko sati, između jednog razgovora u klubu i jednog flertovanja na balu... Osim toga, živim kao i svi drugi... I nakon jednog dobrog poteza, spreman sam za sve darežljivosti...

POKRADENI Jeste li sretni?

LOPOV Sretan sam kao što se može biti u jednom loše stvorenom društvu gdje vas sve smeta i koje živi samo od laži. Ono što je sigurno je da mi moja slobodna savjest više ništa ne prigovara... jer, od svih bića koja sam upoznao, ja sam jedini koji je hrabro prilagodio svoje djelovanje svojim idejama i hermetički prilagodio svoju narav istinskom smislu života... (*S nas mijanom melankolijom.*) ako život ima neki smisao...

POKRADENI (*Melankoličan.*) Ah!... Evo!...

LOPOV Ukratko, život ima onaj smisao koji mu svatko želi mu dati.

POKRADENI Možda... To bi onda isto značilo da nakon svega tog smisla, više ga i nema...

LOPOV Sve je to jako složeno...

POKRADENI Dakle... Da li ste Vi neka vrsta apostola?...

LOPOV Bože moj, da... Jedan apostol... malo razočaran...

POKRADENI Opasna uloga... Apostoli često prilično loše skončaju...

LOPOV Istina. Neki od njih čak postaju ministri... Tako to ide... Ali ima i nagrada... Lijepih iznenađenja...

POKRADENI (*Pomalo bludničkim tonom.*) Ljubavne avanture... kavalirske?... Žene... ženice...

LOPOV Ponekad... (*Tašto.*) Često...

POKRADENI Ne biste li mi mogli ispričati?... Obožavam priče o ženama...

LOPOV A profesionalna tajna, gospodine?

POKRADENI Oh! Bez imena...

LOPOV Dakle... ova, između ostalih... Nije najzanimljivija... ali najnovija... Jedne sam noći ušao u stan jedne vrlo zgodne koketice... znao sam... kao što se mogu znati ove stvari... da je... iznimno... trebala biti sama te noći... Već sam bio napunio svoj kofer mnogim stvarčicama i vrijednim stvarima... kad... iznenada – što se tu dogodilo?... bio sam previše bučan? – vrata sobe gdje sam radio su se otvorila... i... uznemirena... prestrašena... rasute kose, polugola ispod čipki... vrlo zgodna koketica se pojavila...

POKRADENI Kao ja, maloprije?

LOPOV (*Pomalo ironičan.*) Trebam li Vam reći, dragi gospodine, mada Vas ne želim uvrijediti usporedbom koja u stvari nema ničega uvredljivog za Vas... da je to bio trenutak tisuću puta ljepši, tisuću puta dirljiviji, od onoga... u kojem ste se Vi pojavili... i još goli?...

POKRADENI Nemojte inzistirati, gospodine... Nemam iste pretenzije i iste blagodati one žene... Nastavite, molim Vas... Brineta?...

LOPOV Crvenokosa...

POKRADENI Boja koju volim...

LOPOV Bila je tako divno poželjna... Njezina ljepota... Nered njezine odjeće... njezin strah... i ostalo... sve me je to veoma uzбудilo... odmah je ljubavnik preuzeo mjesto lopova: »Milosti, milosti!... Smilujte se!... Nemojte me ubiti... sve što želite... ali nemojte me ubiti!...« Pao sam na noge te krasne i neodjevne žene... zamolio sam je da se ničega ne plaši: »Tvoje usne!... Tvoje grudi... tvoje oči!...

tvoja kosa...« I odvukao sam je... svu drhtavu... u njezinu sobu...

POKRADENI Ah! Ah!... Obožavam te priče sa ženama... I, dakle?...

LOPOV Sutrašnje jutro ona nije više htjela da odem... I rekla mi je s beskrajnom zahvalnošću: »Ti ih, dragi moj... barem ne razbiješ... naprotiv...« Ali imam i čudnijih priča.

POKRADENI Svaka Vam čast... (*Zamišljen.*) Ah! Imate sreće...

LOPOV Imam puno logike...

POKRADENI Vaš zanat ima dobroga... Očigledno ima i rizika...

LOPOV Oh! Kad se time bavite pametno... s diskrecijom...

POKRADENI Nema to veze... Ima rizika... Ali i dobroga...

LOPOV Probajte...

POKRADENI (*Kajući se.*) Oh! Započeti karijeru iznova?... Previše sam star. Prekasno je za to... Nemoгуće... (*Diže se.*)

LOPOV Šteta...

POKRADENI Vjerujte mi da mi je žao... (*Gledajući prozor kroz daščice žaluzina gdje jača svjetlost dana.*) Ali evo, izlazi dan... (*Zvukovi iza kulisa.*)... I čujem, ne ševu, nego nešto drugo što je beskrajno manje poetično... čujem povjerenika javne sigurnosti... Izvrstan je čovjek... (*Grubo ulazi povjerenik.*) Zaboravio sam... (*Povjereniku.*) Dobar dan, gospodine povjereniče.

Peta slika

Isti i POVJERENIK javne sigurnosti

POVJERENIK Što je, dragi gospodine?... Što je?... Što Vam se događa?...

POKRADENI (*Pomalo nespretno, gledajući lopova i povjerenika.*) Oh! Ništa strašno, gospodine povjereniče...

POVJERENIK Što?

POKRADENI Ili, da bolje kažem... apsolutno ništa.

POVJERENIK Apsolutno ništa?... Ali, dragi gospodine, ne zove se povjerenika javne sigurnosti zbog apsolutno ničega... (*Gledajući naokolo.*) I ove otvorene ladice... ove rasute stvari... Ovaj provaljeni namještaj... Provala?...

POKRADENI Vještačenje... Radi se o tako sličnim stvarima da sam se u prvom mahu mogao prevariti... razumijete?...

POVJERENIK Baš ništa ne razumijem...

POKRADENI Ni ja... (*Pokazujući lopova.*) Ni gospodin, pretpostavljam... (*Odobranje od strane lopova.*) Ah! Gospodine povjereniče... Ljudi općenito malo što razumiju od onoga što im se događa... Bez toga... ljudi bi bili bogovi...

POVJERENIK Čudni ste, gospodine... više Vas ne prepoznajem... Sve je ovo vrlo čudno... Ali, zašto ste me pozvali?...

POKRADENI Zbog principa... samo zbog principa...

POVJERENIK (*Nestrpljiv.*) Kvragu!...

POKRADENI Baš tako... (*Ljubazno ga isprati.*) Dovidjenja, gospodine.

POVJERENIK Ali, gospodine?!
POKRADENI Doviđenja, doviđenja!...
(Povjerenik izađe.)

Šesta slika

Isti, bez POVJERENIKA

LOPOV Vi nemate samo izvrstan ukus... nego imate i takta... nekog takta!...

POKRADENI Bože moj, to je nešto što se ima...

LOPOV Iskreno... ne znam kako da Vam zahvalim...

POKRADENI Ništa... ništa... Bilo mi je drago ...

LOPOV Vi pretjerujete... Ne bih želio da duže iskorištavam Vaše gostoljublje, koje, gospodine, iskreno cijenim... i kojeg ću čuvati u sjećanju... izuzetnom sjećanju... vjerujte mi...

POKRADENI Nažalost, sjećanja se nižu i ne razlikuju se... Možete li mi napraviti uslugu i podijeliti sa mnom moj skromni jutarnji doručak?

LOPOV Hvala, gospodine... Ne bih mogao.

POKRADENI Zašto?

LOPOV Skoro je osam sati... Ja imam večernje odijelo... Vrlo je smiješno... Ne bih htio da Vas uvrijedim takvom nepristojnošću... S druge strane, žurim kući... Vjerojatno se kod kuće brinu...

POKRADENI Ipak... imam telefon... na Vašem raspolaganju.

LOPOV Previše ste ljubazni... Hvala!...

POKRADENI Trebate vozilo?

LOPOV Hvala Vam najljepša... moj me automobil čeka nekoliko kuća dalje...

POKRADENI Još bolje... Neka dobra marka, mislim!

LOPOV Izvrsna.

POKRADENI Koliko dostiže?

LOPOV Sto i dvadeset...

POKRADENI Vrlo dobro.

LOPOV (*Idući prema vratima.*) Dopustite?... (*Pozivajući.*) Joseph!... (*Ulazi Joeph koji pomaže svojem šefu da obuče krzno.*) Kofer!... (*Pokradenom.*) Doviđenja, dragi gospodine... Još jednom, ispričavam se...

POKRADENI Dakle, doviđenja... (*Lopov ide prema prozoru i sprema se da prekorači.*) Ne... ne... Ne mogu to dopustiti... Kroz vrata... dragi gospodine... kroz ulaz, molim Vas.

LOPOV Ah, istina... Oprostite... Navika!... (*Pozdravi i ljubaznosti. Izlazi.*)

(*Spuštaju se kulise.*)

[Octave Mirbeau, *Scrupules*, 1896.]

Alexandre Marius Jacob

Priča se da je Maurice Leblanc u njemu pronašao nadahnuće za lik Arsenija Lupina. No, Alexandre Marius Jacob (1879. – 1954.) nije bio samo izvanredan lopov sposoban sa svojom grupom »Travailleurs de la nuit« [Noćni radnici] izvesti preko stotinu krađa na štetu plemića, industrijalaca, klerika u samo nekoliko godina. Bio je prije svega anarhist koji je taj novac koristio za financiranje pokreta, subverzivne štampe, zatvorenika, siromaha, odbačenih... Uhićen 1903., odslužio je preko 20 godina zatvora u Francuskoj Gvajani (odakle pokušava pobjeći bezbroj puta), nakon kojih je pomilovan i vratio se u Francusku, gdje je sudjelovao u svim zbivanjima anarhističkog pokreta, boreći se za Sacca i Vanzettija ili odlaskom u Španjolsku 1936. kako bi pomogao revoluciji. Umire kao što je uvijek i živio, s osmijehom na licu, počinivši samoubojstvo kako bi izbjegao invalidsku starost.

* * *

Gospodo,

Sad znate tko sam: buntovnik koji živi od svojih krađa. Ne samo to. Zapalio sam brojne palače i branio sam svoju slobodu od napada agenata vlasti. Razgolio sam cijeli svoj život u borbi i predajem ga vašoj inteligenciji na razmatranje. Ne priznajem nikome pravo

da me osudi, ne molim ni oprostaj ni milosrđe. Ne molim one koje mrzim i prezirem. Vi ste jači, napravite od mene što hoćete. Pošaljite me u kaznionicu ili na stratište, nema veze. Ali, prije nego što se razidemo dopustite da vam kažem posljednju riječ.

[...]

Vi čovjeka nazivate lopovom i razbojnikom, prijenjete protiv njega surovost zakona a da se ni ne zapitate je li mogao biti nešto drugo. Jeste li ikada vidjeli nekog zemljoposjednika da postaje provalnik? Priznajem da ja takvoga ne poznajem. Ali ja, koji nisam ni zemljoposjednik ni bogataš, koji nisam ništa drugo nego čovjek koji posjeduje samo svoje ruke i svoju glavu da bih preživio, morao sam postupiti drugačije. Društvo mi je nudilo samo tri načina da živim: rad, prosjačenje, krađa. Rad mi se nije gadio, naprotiv, sviđao mi se. Čovjek ne može a da ne radi; njegovi mišići, njegov mozak, posjeduju energiju koju treba uložiti. Ono što mi se ogadilo bilo je prolijevanje krvi i znoja za milostinjsku plaću, stvaranje bogatstava koja će mi biti oduzeta. Dakle, ogadilo mi se da se bavim prostitucijom posla. Prosjačenje je poniženje, odricanje svakog dostojanstva. Svaki čovjek ima pravo na gozbu života.

Pravo na život se ne prosjači, ono se uzima.

Krađa je vraćanje, povrat posjeda. Radije sam se bunio i borio protiv svojih neprijatelja, ratujući protiv bogataša, napadajući njihova dobra, nego da budem zatvoren u nekoj tvornici kao da sam u kaznionici, nego da prosjačim ono što mi je bilo potrebno. Naravno, razumijem da bi vi radije da se potčinim vašim zakonima, da kao pitom i omamljen radnik stvaram bogatstvo za smiješnu plaću i da, s potrošenim tijelom

i mrtvim mozgom krepam negdje u čošku. Tada me ne biste nazivali »ciničnim razbojnikom«, nego »poštenim radnikom«. A uz laskanje bi me čak nagradili medaljom za rad. Popovi obećavaju raj onima koje mogu obmanuti; vi ste manje apstraktni, vi im obećavate istrošeni papir.

Hvala vam najljepša za takvu dobrodušnost, za takvu zahvalnost, Gospodo! Draže mi je biti cinik svjestan svojih prava nego poput stroja ili karijatide!

Otkada sam prisvojio svoju svijest, bavio sam se krađom bez ikakvih skrupula. Nemam nikakve veze s vašim pseudo-moralom koji kao vrlinu slavi poštivanje vlasništva, dok ne postoje gori lopovi od vlasnika.

Budite sretni, Gospodo, da se ova predrasuda ukorijenila u narodu, jer je on vaš najbolji pandur. Poznavajući nemoć zakona ili, bolje rečeno, snage, napravili ste od njega vašeg najboljeg zaštitnika. Ali pazite, svemu dođe kraj. Sve što je izgrađeno snagom i lukavstvom, snaga i lukavstvo mogu isto tako srušiti.

Narod svakog dana napreduje. Ne vidite da, svjesni tih istina, svjesni svojih prava, svi gladni, svi odrpanci, sve vaše žrtve se naoružavaju otpiračima i kreću u napad na vaše kuće kako bi vratili bogatstva koja su oni stvorili a vi ste im pokrali? Mislite da bi bili nesretniji? Ja sam uvjeren u suprotno. Da bolje razmislile, radije bi sve riskirale, nego da vas ugoje dok pate u bijedi. U zatvor... U kaznionice... Na stratište, govorit će se! Ali, što su te mogućnosti naspram životinjskog života, punom svih patnji? Rudar koji grabi svoj kruh u utrobi zemlje a da nikad ne vidi svjetlo sunca, može poginuti svaki čas kao žrtva plinske eksplozije; krovopokrivač koji luta po krovovima može pasti i smrskati se; mornar koji zna dan kad će otploviti, ali ne zna da

li će se ikada vratiti. Velik broj drugih radnika dobiva kobne bolesti dok se bavi svojim zanatom, izmara se, truje se, ubija se kako bi stvarao za vas; čak i panduri, policajci, vaše slugе, koji za jednu kost koju im vi bacate da grickaju ponekad poginu u borbi koju vode protiv vaših neprijatelja.

Nepopustljivi u vašem niskom egoizmu, ostajete skeptični prema ovoj perspektivi, zar ne? Narod se plaši, čini mi se da kažete. Mi vladamo stravom represije: ako više, bacit ćemo ga u zatvor; ako gunda, deportirat ćemo ga u kaznionicu; ako krene na djelo, giljotinirat ćemo ga! Kriva računica, Gospodo, vjerujte mi. Kazne koje dijelite nisu lijek protiv činova pobune. Represija nije lijek ili polovična mjera, ona je samo pogoršanje zla.

Prisilne mjere samo siju mržnju i osvetu. Koban je to krug. S druge strane, otkad siječete glave, otkad punitе zatvore i kaznionice, jeste li ikada uspjeli zaustaviti pojavu mržnje? Recite nešto. Odgovorite! Činjenice dokazuju vašu nemoć. S moje strane, bio sam uvjeren da moja djela neće imati drugog ishoda nego kaznionicu ili stratište. I vidite da me to nije sprečavalo da djelujem. Ako sam se bavio krađom, nije riječ o zaradi, o novcu, nego o principu, o pravu. Radije sam sačuvao svoju slobodu, svoju cijenjenu nezavisnost, svoje ljudsko dostojanstvo, nego gradio sreću jednom gospodaru. Banalnijim riječima, bez eufemizama, radije sam bio lopov nego pokraden.

Naravno, ni ja ne odobravam čovjeka koji silom ili lukavstvom prisvaja plod tuđeg truda. Ali, zato sam vodio rat protiv bogataša, koji krađu dobra siromasima. I ja bih želio živjeti u društvu u kojem nema krađe. Ne odobravam krađu i upotrijebio sam je samo kao sred-

stvo pobune kako bih se borio protiv najnepravednije od svih krađa: privatnog vlasništva.

Da bi se uništila posljedica, treba najprije uništiti uzrok. Ako krađa postoji, to je samo zbog toga što s jedne strane ima izobilja, a s druge nestašice, zbog toga što sve pripada samo nekima.

Borba će nestati tek kada ljudi budu dijelili sve, svoje radosti i svoje muke, svoj rad i svoje bogatstvo, samo kada sve bude pripadalo svima.

Kao anarhistički revolucionar, ja sam proveo svoju revoluciju, Anarhija će doći!

[Bernard Thomas, *Jacob*]

Octave Garnier

Francuski anarhisti ilegalisti koji su početkom XX. stoljeća izumili krađu u autu ušli su u povijest pod imenom »banda Bonnot«, vjerojatno samo zato što je najstarijih od njih – Jules Bonnot – zadobio veliku pažnju medija ubojstvom policijskog inspektora koji ga je gonio. U biti sva svjedočenja upućuju da je vodeći element grupe bio Octave Garnier (1889. – 1912.). Buntovni mladić, koji nije trpio disciplinu posla, Garnier se već kao dječak upoznao sa vještinom krađe (i zatvorom). Kao anarhist sudjelovao je kako u društvenim borbama koje su izbijale u to doba, tako i u aktivnostima pariškog podzemlja. Četiri mjeseca za redom sa svojim je drugovima napadao banke i blindirana vozila. Gonjen i opkoljen, s drugom Renéom Valetom, opsadi tisuća čuvara reda (policajaca, žandara, zouavesa, dragona, vatrogasaca) odupirao se osam sati. Samo je upotreba eksploziva uspjela poraziti dvojcu pobunjenika, koji su zatim dokrajčeni metkom u čelo. No, tokom tih sati, između pucnjava, 15. maja 1912., Garnier je imao vremena da napiše dvadeset i četiri stranice memoara, u početku greškom pripisanih Raymond u Calleminu, iz kojih je izdvojen ovaj odlomak.

Zašto sam krao

Svako biće rođenjem dobiva pravo na život, to je neosporno jer je prirodno pravo.

Dakle, ja se pitam zašto na ovoj zemlji postoje osobe koje traže da imaju sva prava. Oni kao izgovor navode da imaju novac, ali ako ih pitamo gdje su uzeli taj novac, što će odgovoriti?

Ja ovako odgovaram: »Ne priznajem nikome pravo da nameće svoje želje pod bilo kojim izgovorom, ne vidim razlog da ne bih imao pravo da jedem ovo grožđe ili ove jabuke samo zato što su vlasništvo gospodina X. Što je on napravio više od mene da bi bio jedini koji u njima uživa? Ja odgovaram: ništa, zato imam pravo da se njima koristim po svojim potrebama, a u slučaju da me on želi silom spriječiti, bunit ću se i njegovoj ću sili suprotstaviti svoju, jer ako sam napadnut, branit ću se svakim sredstvom.«

Zato ću onima koji mi kažu da oni imaju novac i da ih zbog toga moram poslušati odgovoriti: »Kad budete dokazali da jedan dio predstavlja cjelinu, onda će to biti neka druga zemlja a ne ona u kojoj ste rođeni kao i ja, i neko drugo sunce od onog pod kojim su stabla narasla i plodovi sazreli. Kad mi budete to dokazali, ja ću vam priznati pravo da mi uskratite pravo na život, jer odakle dolazi novac: iz zemlje, a novac je dio ove zemlje pretvoren u metal nazvan novac, a jedan je dio osoba preuzeo monopol nad ovim novcem i, koristeći taj metal, prisilio ostatak svijeta da mu se pokori. Zbog toga su izmislili sve oblike mučenja, poput zatvora itd.«

Zašto je ova imućna manjina snažnija od bijedne većine? Zato što je većina osoba neobrazovana i bez

snage; trpi sve hirove posjednika povijajući leđa. Ove su osobe prejadne da bi se bunile i, još bolje, ako među njima ima nekih koji izlaze iz krda, oni se trude da ih sprečavaju ili hotimice ili iz gluposti, ali opasni su i jedni i drugi. Oni se pozivaju na poštenje, ali pod ovim znakom se krije licemjerje i kukavičluk, koji su neosporni.

Neka mi pokažu jednoga poštenog čovjeka!

Zbog svih ovih stvari sam se pobunio, i branio sam se protiv tlačitelja svakim sredstvom na raspolaganju, i zbog toga što nisam htio živjeti život sadašnjeg društva i nisam htio dočekati smrt da bih živio...

[Jean Maitron, *Ravachol et les anarchistes*, Gallimard, 1992.]

Renzo Novatore

Abele Ricieri Ferrari, pseudonimom Renzo Novatore (1890. – 1922.), nije se nikada odrekao ideje da živi u svijetu u kojem je aktivnost dio sna. Ne želeći ući u nijednu revolucionarnu stranku ni ograničiti se na iščekivanje buđenja izrabljivanih, postao je jedna od najvažnijih ličnosti individualističkog anarhizma i objavio rat izrabljivačima. U jednu je ruku uzeo pero u nastojanju da širi poeziju kroz subverzivnu štampu (u zamjenu su ga žalosni službenici militantnosti počastili klevetom, sarkazmom i zaboravom), a u drugu stisnuo revolver da isprazni sefove i uništi fašiste. Poginuo je u oružanom sukobu s karabinjerima, dok se nalazio u društvu Santa Pollastra, prije nego što je postao čuveni razbojnik. Tekst koji slijedi napisao je nešto prije smrti u čast još jednog prijatelja, druga i suučesnika, Giuseppea de Luisija, nakon njegovog uhićenja.

U obranu junačkog i esproprijatorskog anarhizma

Zločin je snažno pokazivanje punog, cjelovitog i bogatog života, koji se želi slobodno širiti i uživati preko svakog pravila i preko

svake granice, ne priznajući prepreke ni u ljudima ni u stvarima...

Ova estetska strana zločina ga spašava, sublimira, uzvisuje ga na razinu bistrog i blistavog svjetla pravog remek-djela.

T. Brunetti

I

Crna se kronika torinskih novina, od 26.9. ove godine, morala i željela baviti hvatanjem petorice naših poznatih drugova koji su pali u kaljava ždrijela policije, dok su se – po »točnim informacijama« koje su stizale iz iste – vozili »vrlo elegantnim automobilom«, dobro naoružani bombama, Browningovima, i divnim pištoljima-mitraljezima da odrade poslić od dvjesto i više tisuća lira!

To je, ukratko, bitan sadržaj svih dugih i beskrajnih redova sramotne i proste proze, pompozno iskićene policijskim izmišljotinama koju su torinske novine 26. ovog mjeseca objavile o smjelom propalom »posliću«.

Komentar – naš komentar – o torinskom djelu, slijedi: »Sama je torinska policija organizirala »poslić« koristeći svojega pakosnog plaćenog provokatora – to jest vozača koji je vozio isti »okrivljeni« automobil – za slavu, karijeru i lov«.

I naš je komentar poduprt dokazima i činjenicama. Nije ni moguće, s druge strane, da su ovi dokazi i činjenice izmaknuli pažnji svih koji su, čitajući kroniku tih dana, vidjeli na koji način se odvijalo »pustolovno« hvatanje petorice anarhista...

II

Osim što su petorica naših drugova, koji su pali u podlu i kukavnu zamku koju im je smjestila policija, zaista žrtve podmuklog vozača koji ih je izdao i prodao, među petorkom je bio i zgodan, muški lik De Luisia, romantične i strastvene naravi buntovnika i junaka, čiji život predstavlja čitav spjev smionih borbi i svjesnih pobuna, i tek su rijetki anarhisti uspjeli tako nešto zapisati djelom u knjigu svoga proživljenog života.

Drug De Luisi Giuseppe je bio – nakon svih ogorčenja, razočarenja i borbi iskušanih u svjetini – »terorist« i eksproprijator. I danas želim govoriti o Njemu. O Njemu i o eksproprijatorskom principu junačkog anarhizma.

Mnogi drugovi neće nas podržati, mnogi nas neće razumjeti, to je istina, ali iz naše perspektive ovaj razlog nije dovoljan da nas uvjeri da moramo ušutkati naš ikonoklastički glas i naš nepristrani krik, i vezati bila naše buntovničke misli.

Nismo ni luđaci ni majmuni, nego anarhisti, i to anarhisti dobre vrste.

III

Neki – mnogi, previše njih – među onima koji su angažirani na našoj strani i koji uživaju privilegij – bijedan i tužan privilegij – da ih većina smatra – i na našoj strani većina je nažalost samo stado – jedinim i pravim čuvarima svete vatre koja gori i pucketa na mističnom oltaru svete Vestalke, Sv. Anarhije – već duže vrijeme, predugo vrijeme, viču da je mračno doba

junačkog anarhizma na svu sreću zašlo, da je napokon došlo vrijeme da više ne budemo pod utjecajem mračnih i tragičnih likova Henrya i Ravachola, da je buntovnički automobil Julesa Bonnota bio samo tragičan i tužan izraz anarhističke dekadencije spojene s nekom intelektualnom degeneracijom buržujskog morala, da krađa nije i ne može biti anarhističko djelo, nego samo nusproizvod istog buržujskog morala, da...

Ali čemu nastaviti? Stanimo, dakle!

IV

Za nas, tri su anarhistička razloga koji brane teroristički čin i individualnu eksproprijaciju.

Prvi razlog ima društveni, sentimentalni i ljudski karakter i obuhvaća krađu kao *nuždu* kako bi materijalno preživio pojedinac kome, unatoč tome što ima istu narav kao žrtvena životinja spremna za svako žrtvovanje i svaku odanost, društvo svejedno uskraćuje bijedna sredstva za još bjedniju egzistenciju.

Ovaj pojedinac, s kojim se sadističko i bludno društvo zabavlja – svirepim igrama svoje zvjerske perversnosti – i progoni na zadnje stupnjeve ljudske degradacije sam Errico Malatesta – koji se zasigurno ne može optužiti da ima poganski, dionizijski, nietzschevski pojam anarhizma – priznaje da krađa, osim što je pravo, može biti čak i dužnost.

Da budem iskren čini mi se da nije ni neophodno da budemo anarhisti kako bismo priznali ovu vrstu krađe.

Od Victora Hugoa do Zole, od Dostojevskoga do Gorkoga, do Turgunjeva, Korolenka i cijeloga dugog niza umjetnika i pjesnika, romantičnih ili realističnih,

humanističkih ili novokršćanskih, priznali su, objasnili i opravdali ovu vrstu krađe, o kojoj su čak stvorili prava remek-djela umjetnosti i ljepote, na čijim stranicama treperi i dršće najliričnija od svih ljudskih samilosti.

Nisu je samo umjetnici, pjesnici i romanopisci objasnili i opravdali, nego čak poznati pravnik Cesare Beccaria, nakon što je priznao da »zakoni, u sadašnjem stanju, nisu ništa drugo nego mrske privilegije koje naređuju da svi služe nekolicini«, tvrdi da »krađa nije zločin urođen u čovjeku, nego izraz bijede i beznađa, zločin jednog nesretnog dijela ljudi kojima pravo vlasništva dopušta samo okrutnu egzistenciju«.

O tom prvom razlogu za krađu nema dakle – vjerujemo – daljnje potrebe da duže dokazujemo ono što više ne treba biti dokazivano.

Možemo jednostavno dodati da za čovjeka koga društvo liši kruha, ako postoji jedan *zločin*, to je onda ne ukrasti, ili ne biti u stanju ukrasti.

Znam, nažalost, ima još zlih propalica s ljudskim izgledom, koji slave i pjevaju o »velikoj« *vrlini* »poštenih siromaha«.

Kao što kaže Oscar Wilde, oni su se dogovorili s neprijateljem za svoju osobnu korist, prodajući svoja prava prvorodstva za malo bezvrijednih para.

Za nas biti siromašni – i »pošteni siromasi« – znači biti neprijatelji – i najodvratniji neprijatelji – svakog oblika ljudskog dostojanstva i svakog višeg senzibiliteta.

Što može prikazati neki »pošten siromah«, osim najnižeg oblika ljudske degeneracije?

V

»Rat je nešto drugo. Ja sam po naravi borben. Napad je jedan od mojih nagona«. Tako kaže Friedrich Nietzsche, snažan i uzvišen pjesnik volje i junačke ljepote.

Drugi anarhistički razlog koji brani teroristički čin i eksproprijaciju, junački je razlog.

Junački je razlog koji krađu smatra oružjem sile i oslobođenja koga se može latiti samo ona smiona manjina ljudi prepunih snage koji, iako pripadaju klasi ozloglašanih »proletera«, imaju narav snažnu i krepku, bogatu slobodnom duhovnošću i samostalnošću, koja ne može prihvatiti da bude okovana na kladama nijednog ropstva, ni moralnog, ni ljudskog, ni društvenog, ni intelektualnog, a nipošto ekonomskog, koje je najviše ponižavajuća vrsta ropstva, najuvredljivija i najgadnija, koje je nemoguće trpjeti kada u venama teče zdrava krv, lavovska i drhtava; kada u duši grmi tragičan bljesak tisuća bijesnih oluja; kad u duhu pucketa neugasiva vatra stalnog obnobljenja; kada u mašti blistaju sjene tisuća nepoznatih svjetova; kada u tijelu i u srcu udaraju drhtava krila tisuća neispunjenih želja; kada u glavi sijeva junačka misao koja žari i uništava sve ljudske laži i društvene konvencije.

Ove sitne manjine koje pucaju od snaga, koje imaju dionizijsku i apolonsku narav, sad sotonske sad svete, uvijek aristokratske i neprilagodljive, prezirne i antisocijalne, zaražene plamenom anarhije, predstavljaju velike vječne lomače na kojima svako ropstvo gori i umire.

Uvijek su ove naravi, tajanstvene i enigmatične, ali uvijek anarhističke, hotimice ili nehotice, pisale

krvavim i vatrenim slovima, strastvenim i ljubavnim, slavnu i trijumfalnu himnu pobune i neposlušnosti koja krši pravila i zakone, morale i oblike, tjerajući grubo i teško čovječanstvo uvijek naprijed kroz mračne korake stoljeća, prema onom slobodnom ljudskom zajedničkom životu, u koji oni možda više ne vjeruju; uvijek su bili oni blistave baklje koje su bacile u turobnu društvenu tminu fluorescentno svjetlo nekog novog života; uvijek su bili oni veličanstveni najavljivači revolucionarnih oluja, koje poremećuju svaki društveni sustav u kojem se svaka nekastrirana slobodna individualnost mrsko guši.

VI

Ako anarhistička filozofija – koja proglašava auto-kraciju pojedinca nad oligarhijom aveti – ima svoje fluorescentne korijene zakvačene na ovoju najdubljeg i najtajanstvenijeg ljudskog osjećaja, i gasi žeđ na besmrtnim izvorima ljudske misli, ima i svoje bujne i zelene grane, visoko na sunčevoj slavi, gdje pjeva, među bučnim kontrastima vjetrova, tragičnu ljepotu svojih junačkih i razbarušenih protagonista koji imaju noge na crijevima i mozak u suncu ideje.

Zato, osim nabrojena dva razloga, i treći razlog višeg stupnja brani junački i eksproprijatorski anarhizam: estetski razlog!

U stvari, »anarhist djela« je jedna tako sugestivna i očaravajuća figura, čija tajanstvena, složena i duboka psihologija je poslužila nemalom broju genija tragične umjetnosti za proročanske i stvaralačke junačke spjevove pune zdrave besmrtne ljepote.

I, budući da između zločina i intelektualnosti nema nekompatibilnosti, kaže Oscar Wilde, logično je da se »anarhistički zločin« može smatrati isključivo zločinom više vrste: gradivom i vlasništvom tragične umjetnosti, a ne »crnom kronikom« kako bi se ugasila požudna i jezovita žeđ grubog i životinjskog puka, kobno zavedenog.

VII

»Da sam počinio zločin – više Wolfgang Goethe – onaj zločin koji se ne bi više mogao nazivati ovim imenom«. I Corrado Brando u *Più che l'amore*: »Ako je ovo moj zločin, neka se sve vrline svijeta poklone pred njim«.

Kao i njemački pjesnik i dannuncijevski junak, tako i anarhist više. Jer anarhist je snažan sin života koji oprašta zločin, uzdižući time Majku.

VIII

Kakve ima veze ako se danas, jučer i sutra, moral – ova zločesta i vladajuća Kirka – zove, zvala se i zvat će se »grijehom«, »svetogrđem«, »zločinom« i »ludošću«, junačko pojavljivanje smjelog pobunjenika koji, odlučan da se uzdigne iznad svakog zamrznutog društvenog poretka i preko svake predodređene granice, želi potvrditi – svojom silom – neobuzdanu slobodu svoga ega, da pjeva – tragičnom ljepotom činjenice – puno i anarhističko veličanstvo cijele svoje individualnosti, u potpunosti oslobođene od svake dogmatične aveti i svakog društvenog i ljudskog konvencionali-

zma, koji je stvorio jedan još lažniji i odvratniji moral, ispred kojega se klanjaju samo strah i neznanje?

Dobro i *Zlo*, kako ih danas puk cijeni, i narod i tlačitelji naroda tumače, samo su prazne – iako zastrašujuće – aveti protiv kojih mi, s punom i zreloom savjesti, upućujemo cijelo naše bezbožno nepoštovanje, sastavljeno od nemilosrdne stirnerovske logike i bučnog, uzvišenog i vedrog smijeha Zaratustre.

Na pločama nove ljudske vrijednosti mi pišemo našom krvlju – koja je vulkanska krv dionizijskih antikristova i novotara – neko drugo *dobro* i neko drugo *zlo*.

Tko to ne zna?

Mi smo kao vjetar na visokim planinama kad se nenadano pojavi iz tajanstvenog *kaosa* svojih dubokih pećina da bi oplodio nevino svjetlo zore barbarskim, gnjevnim i bučnim zagrljajem svoje krepke i olujne naravi, da bi se kasnije uništio u titanskom naporu stvaranja i da bi se izgubio u beskrajnosti.

I Radost i Bol koji proizlaze od ovog plodnog stvaralačkog zagrljaja, slavljenog ikonoklastičkim obredom u bezbožnom hramu najšire slobode, jesu *Dobro* i *Zlo* na kojima se diže slavoluk naše vrhunske anarhije, sinteze Snage i Stvarnosti, Ljepote i Sna.

Život je, za nas, jedan divlji cvijet koji treba brati na stravičnom rubu neizmernih ponora.

IX

U helenistički tragičnoj duši našeg druga De Luisia Giuseppea, sva su tri gore navedena anarhistička razloga – etički, junački i estetski – trebala burno kovitlati zajedno zbijena, stvarajući jedan jedinstven i blistav

element koji je pretvorio njega – sina noći – u jednog demona-boga smjelosti i volje, nagona i snage. Čaroban Bog mudrih rynerskih parabola koji viče: »Volim te i želim te, moja *nuždo!*«, mora da mu je progovorio u tišini ove prve strašne i duboke noći, kad se je njegova duša zadržala između zore i sutona, između pogrebnog bdijenja i jedne mise za otkupljenje.

Onu noć kad se – progonjen, razočaran, gladan – povukao u sebe da bi svečano preispitao svoj način osjećanja i djelovanja vidio je svjetine koje je volio, i koje je htio osloboditi svojom krvlju, prolaziti ispred njegove vizije kao dug niz plašljivih ovaca, koji se nikada ne bune, i kad se bune, bune se samo da bi našle novog gospodara ispred kojeg će spustiti glavu.

I dok se glas dizao iz dubina njegovog duha vičući: »*Uzaludnost!*«, još jedan glas, još snažniji, dignuo se iz utrobe njegovog najtamnijeg nagona i divlje ga je pozvao na radost strasnog življenja. On je poslušao ovaj zadnji glas i, kopajući grob u sumraku da bi pokopao leš svojih mrtvih zabluda, podigao se u novoj zori, s cijelim žarom nepomirljivog izazova.

I bio je On. Vihor je bio... Jedan Znak! Jedan oblak ispunjen olujom – jedan bljesak koji je osvijetlio put!...

Njegov je novi život bio kao planinski vjetar koji se nenadano pojavi iz tajanstvenog kaosa svojih dubokih pećina kako bi barbarskim, gnjevnim i bučnim zagrljajem svoje krepke i olujne naravi oplodio nevino svjetlo zore, da bi se kasnije uništio u titanskom naporu stvaranja i da bi se blago izgubio u beskrajnosti...

Iz stvaralačkog napora, koji ovi vrhunski Junaci Nevjere slave ikonoklastičkim obredom u bezbožnom hramu najšire i najistinitije *slobode*, izvire, kao užarena

krv, novo *Dobro* i novo *Zlo*, koje mi zapisujemo na brončanim pločama novih ljudskih vrijednosti.

I na granitnim hridima ovih novih vrijednosti diže se, slavno i trijumfalno fluorescentni luk naše nagonске Anarhije, tragična sinteza Snage i Stvarnosti, Ljepote i Sna!

X

Crna kronika torinskiх novina 26. ovog mjeseca kaže: »On, De Luisi Giuseppe, nije bio jedan od običnih pljačkaša iz predgrađa, koji rastrgani i bosonogi napadaju prvog prolaznika, pokradu mu sto lira, odu u neku prljavu krčmu s prvom prostitutkom na koju naiđu i koja im vješto pomogne da potroše bijedan plijen razbojništva, da bi ih kasnije prijavila policiji, koja ih pak spremno uhvati i strpa u zatvor. Ne, De Luisi je bio neki novi Bonnot, možda lukaviji, koji je organizirao goleme pljačke u najužem centru najvećih gradova, da bi se nakon toga povukao da živi svoj život u anonimnosti, rugajući se uzaludnim potragama policije koja ga je aktivno tražila zbog pljačke vrijedne nekoliko stotina tisuća lira na štetu jednog državnog činovnika koja se dogodila prije nekoliko godina, i zbog oružane pobune u jednom kafiću u Torinu protiv ljudi javne sigurnosti, kad je mnogo njih bilo ozlijeđeno, dok je tijekom iste borbe jednog njegovog druga, Milesija, ubila policija.«

Ovdje, za promjenu, trebamo iskreno pohvaliti plaćeničke novine, koje su nam, u neprikrivenoj namjeri da De Luisija prikažu u mračnim bojama opasnog zločinca, uspjele dati skoro točan opis smjelog buntovnika.

Da, De Luisi – koji je prije puno godina već bio kriv što je kao (pošten) željezničar organizirao svoje kolege podučavajući ih oslobođenju, kad ga je – zbog ove njegove »krivnje« – društvo strpalo najprije u zatvor, i kasnije mu uskratilo posao i bacilo ga na margine kao nezdravo smeće, prihvatio izazov i na marginama postao junak.

Junak koji ima srce ispunjeno snagom i ljubavlju, junak koji je *znao trpjeti glad i sve nevolje da ne ponizi svoje dostojanstvo malim i lakim ulovom, junak koji je uvijek znao pružati – strastveno – svoju solidarnost drugovima manje smjelim ili manje sretnim od njega; junak koji bi, sa stotinom njemu sličnih, bio u stanju da sruši jedan režim. On je volio opasnost kao sestru, i imao je u duši polet vrijedan tisuće smjelosti.*

I sad kad ga je neki gadan Juda Iškariot prodao crnoj torinskoj policiji i kad su ga pokopali – možda zauvijek – u mrak jedne ćelije, i uskratili mu da – zadnji put – žestoko brani svoju slobodu, mi imamo dužnost da ga ne zaboravimo.

Moramo strgnuti, jednom zauvijek, lažljive krinke koje previše nas još drži zalijepljene na licu i priznati da je on jedan od naših najboljih. Dosta s tom sramotnom komedijom naše solidarnosti samo s »nevinima«. Ako je nevini zaslužuju, ima i krivih koji je još više zaslužuju!

Za nas »kriv« mora biti sinonim za *Najbolji*.

I jedan od najboljih, među nama, bio je baš De Luisi.

Njegove posljednje godine života su junački spjev kojemu bi samo umjetnost mogla prikazati ljepotu i pjevati velik – mada mračan – ep...

Marginalisti, sjetite se njega! Vi ste s Njim izgubili jednog od vaše najbolje braće: jednoga koji je pokazao – primjerom čina – puteve radikalne i duboke pobune koja pripada anarhistima negatorima.

[*L'adunata dei Refrattari*, godina II, br. 22, 7.7.1923.]

Severino Di Giovanni

Talijanski anarhist, emigrant u Buenos Airesu, Argentini, Severino Di Giovanni (1901. – 1931.) od polovice je dvadesetih godina promicao intenzivnu revolucionarnu aktivnost. Uvjeren u potrebu ujedinjenja ideje i dinamita, Di Giovanni je uz objavljivanje časopisa »Culmine« i knjiga proveo niz napada na strukture vlasti (u znak solidarnosti sa Saccom i Vanzettijem ili odupirući se fašizmu). Za financiranje svojih aktivnosti obraćao se na nepokolebljiv način, kao i brojni drugi anarhisti, šalterima banaka – s pištoljem kao jedinom mjenicom. Njegov zemaljski život, koji je postao gotovo legendaran, završit će pred streljačkim vodom uz povik »Živjela Anarhija!«

Ponovno o ilegalizmu

»I nihilist ili revolucionar koji krađe za našu stvar je junak. Uz sve to bilježimo da u tom zadnjem slučaju ono što predstavlja moral čina, ono čemu se mi divimo, nije krađa sama po sebi, nego žrtvovanje, samoprijekor, uzvišena smjelost onoga koji za otmjenu i plemenitu svrhu prkosi ne samo zatvoru i smrti, nego i sramoti koja prati onoga koji krađe ispred javnog mnijenja.«

F. Saverio Merlino

Rasprave

Kada je Saverio Merlino napisao ove retke u časopisu *La Questione Sociale*, koji je Serantoni prije skoro trideset i pet godina objavljivao u Buenos Airesu, razumio je i divio se nekim akcijama koje su neophodne i korisne revolucionarima ideje i pokreta koje je i sam širio i branio: anarhije i anarhizma. Njegova je misao bila lijepa, tolerantna, opravdavala je veliku herezu: krađa nije za anarhista – ikonoklastičnog i ekstremističkog rušitelja čitavoga sadašnjeg svijeta – razlog za sramotu, neki nemoralan čin, neka apsurdna besmislica. Anarhist – revolucionar u svakom trenutku i u svakom otkućaju, dosljedan načelu koje je izabrao u svom životu – ne krši neko pravo kad krade ili, bolje rečeno, kad eksproprira, nego potvrđuje pravo koje su tisuću čimbenika, tisuću privilegija i jedan lažan i izopačen moral pretvorili u sramotno djelo.

Zato anarhist, kad uzme svoje natrag od onog koji mu je oduzeo, ne prestaje biti anarhist, ne odriče se svojih principa i uvijek ostaje ono što je bio. On zna što treba raditi, svjestan je razloga koji ga tjeraju na krađu, planova o kojima sanja i teži dovršiti, nuždi koje treba riješiti. [...]

Čin eksproprijacije je stvarnost, nešto ostvareno. Primijeniti ga znači nešto ostvariti: kršiti zakon, počinuti »zločin« protiv društva privilegija, nabaviti sredstva koja svakidašnji rad ne daje, pobjeći od tjesnaca prisilnog rada i ugnjetavalačke plaće, kako bi se mogao baviti djelima i inicijativama koje duh naređuje anarhistu, i na kraju težiti onom senzibilitetu tako plodnom u duhu onog koji se usuđuje. [...]

Razumijmo se

Treba se složiti da je eksproprijacija reakcija na privilegij bogatstva, kao što treba i priznati da protiv takvog privilegija anarhista-eksproprijatora tjera ista neugasiva žed koja ga čini njegovim najljućim neprijateljem. Često čujem uzvike: – A moral? Moral je relativan, budući da je strašilo zakonika i religije, koje anarhisti nikad ne bi trebali posuditi. U ime te relativnosti, Fjodor Dostojevski brani *pravo na krađu* u svojem remek-djelu: *Zločin i kazna*. Isto je činio francuski sudac Magnaud kad je više puta oslobodio optužene za krađu. Nećemo valjda mi biti ti koji će osporiti – u čast tuđeg morala, morala privilegija – ovo pravo na život, samo zato što je među našim redovima neki režeći Kerber raspoložen da stalno priča budalaštine *kako bi spasio apsolutistička tumačenja svoga moralnog anarhizma*.

Velika odgovornost koju imamo, zajedno s velikom osjetljivošću, tjeraju nas da izaberemo ove duhovne otoke. Ne nailazimo ni na jednu zapreku koja bi nam pružala otpor. Možemo čak srušiti i zapreku »apsolutnog morala«. Zato ne slušamo glupu i disonantnu kritiku te trčimo da bi stigli udarati glasno i zvonko zvono smjelih stvari.

Ekspropirajući se bunimo, a da ne činimo ikakvo svetogrđe koje bi okrnjilo i okaljalo naš ideal, jer »anarhist posjeduje čistoću naravi i njegov cerebralni sustav je tako homogen da inače svaka dublja analiza ne bi pokazala nijednu proturječnost«. Nije istina da ekspropirajući padamo u kontradikciju. Možemo – kroz strast – i može se činiti paradoksom, raspravljati i ocijeniti sve mirno i oštromno. Strast – žarka do ne-

vjerojatnosti – dopušta nam čak da uspijemo u onom što namjeravamo, to jest ostvariti ovaj ili onaj čin koji smatramo dobrim i odgovarajućim za anarhistički duh i dušu.

[...]

Mnogi ne žele živjeti »pošteno« i zadovoljiti se jednoličnim životom radnika, ostavljajući za propagandu sate koje oduzimaju odmoru. Ima nestrpljivih; nezadovoljnih; buntovnika koji mira nemaju; onih koji ne znaju poštovati vlasništvo privilegiranih i koji ne žele dopustiti da ovo vlasništvo bude iskorišteno u pijankama; onih koji ne znaju držati u vječnoj duševnoj tenziji svoju strast i kojima je potrebna neodgodiva erupcija.

Neka se rasprsnu ove uzvišene strasti, neka se sruše brane, svaka prepreka, i da bijesni potok pobune sve pregazi.

Mnogi će pasti u sukobu? Da, istina je. Pobuna protiv današnjeg društva ne može biti pasivna, bez nasilja. Prouzročit će sukobe i u tome će se brojiti naše žrtve. Ali, čemu plakati? Zar imamo vremena plakati u stalnoj svakodnevnoj tragediji?

Tuđi moral ne može obuzdati čin koji ocjenjuje odgovornost sadašnjeg revolucionarnog anarhista. Odgovornost koju nalaže razlog određen ovim ili onim djelom, uzimajući u obzir okolnosti koje je autor stvorio. Kad nije sam privilegij koji mu stvara stanje ilegalnosti. Ali ovaj zadnji razlog samo služi kao poticaj čovjeku koji živi na rubu zakona. Zato se nikad ne smije izložiti stav o stvarima koje se ne poznaju duboko, ili o pojedinim činjenicama, a da se najprije ne razmotre postupci i razlozi, čimbenik ili čimbenici, koji su

prouzročili čin, a potrebno je i poznavati i druga koji ekspropriira.

[...]

Nas ne zanima javno mnijenje, koje zbog umjetnosti buržujskog novinarstva i današnjih predrasuda lako poprima dojmove, kao što ne možemo slušati naslijeđeno obrazovanje kastriranih, koje je dogmatično, apsolutno, koje je sinteza prikladnosti koje je jedna kasta uljeza i tirana usadila u narode. Trebamo se razviti na tvrdom terenu iskustva, u pravoj i lijepoj školi neke naše etike, revolucionarne, bez predrasuda, anarhističke. Samo tako moći ćemo razlikovati sve po njegovoj vrijednosti. Samo tako pružit ćemo zavidnu ljubav smislu naše odgovornosti i shvatit ćemo odgovornost drugova koji vrše čino ve i akcije dostojne našeg prikladnog komentara i naše kritike. [...]

Albižanac [Severino Di Giovanni]

[*Anarchia*, godina I., br. 5, Buenos Aires, 1.6.1930.]

O eksproprijaciji

[...] Tvrdim, nadasve uz osobno uvjerenje, i u skladu s djelatnostima i svrhama naših učenja, da eksproprijacija nije samo u skladu s anarhističkom etikom, nego i da je ta djelatnost najdostojnija i najbliža revolucionarnom i buntovničkom duhu anarhista. I, molim lijepo neka mi nitko ne kaže da je prostituiranje ruku ili mozga kapitalu – koji nas tlači i vlada nad nama – mnogo časnije za naše dostojanstvo od eksproprijacije. »Poštenim« poslom dajemo kapitalu glavni izvor kojim je u stanju da tlači i vlada. Dok, naprotiv, eksproprijacija isušuje ovaj glavni izvor.

[...]

Kad je eksproprijator anarhist, ne može ga se smatrati neosvještenim. Pokraj svih velikih teškoća kojima bogataši, banke, država okružuju ugroženi plijen, on vrši svoj posao, ne samo da bi riješio svoj financijski problem, nego i da zada težak udarac svojem neprijatelju: bogatašu, banci ili državi. I, da budemo iskreni, ne mogu se nanijeti veće štete bogatašima, bankama i državi nego oduzimajući plijen koji su izvukli tolikim lukavostima i tolikim cinizmima.

Mi koji se borimo protiv te jedine klase parazita – sastavljene od bogataša, banaka u državi – možemo samo uživati kad ga neki čovjek bez predrasuda, tolikom nepokolebljivošću i tolikom smionošću, natjera da mu srce krvari. Sef je njegovo srce.

Albižanac

[*Eresia*, New York, br. 6, 10.1928.]

Brand

Borio se u revolucionarnom pokretu u Italiji, Švicarskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Rusiji, Mađarskoj, Kubi, Argentini, Meksiku, Španjolskoj i SAD-u, sudjelujući u neredima, pobunama i revolucijama. Budući da je Enrico Arrigoni (1894. – 1986.), poznatiji kao Brand, bio deklarirani »štirnerski« anarhist individualist, u njemu nema nikakve privrženosti narodu. Osim što je bio odmetnik (živio je u SAD-u u ilegali čak šezdeset godina!), Brand je bio uvjereni pobornik ilegalizma, čije je razloge i osobe uvijek branio, bez zapadanja u mitologiju.

Pravo na lijenost i individualna aproprijacija

Ti, koji imaš posao koji ti se sviđa; ti, koji imaš nezavisnu djelatnost i đon gospodara ne guši ti dah; i ti, koji se pokoravaš, blažen ili kukavički, svojem iskorištavanju; kako se usuđuješ tako strogo suditi one koji su prešli u napad na neprijatelja? Samo jednu stvar želimo ti reći: Šuti! Poštenja, dostojanstva i ponosa radi. Ne osjećaš njihovu patnju? Dakle: šuti! Nemaš njihovu smjelost? Dakle, još jedanput: Šuti! Šuti, jer ti ne znaš muke posla i iskorištavanja koje se mrzi.

Već puno vremena se traži pravo na rad, pravo na kruh a, u stvari, u radu podivljamo. Pretvaramo se u vukove koji traže posao, jedan *steady* posao, stalan, ako je to moguće; i u potragu se ulažu sve naše brige. U stalnom smo, opsesivnom lovu na posao. Ova nas briga, bolje rečeno, ova opsesija, tlači, nikada nas ne napušta. Ne zbog toga što volimo rad. Naprotiv, mrzimo ga, kunemo ga, ali ne bježimo zato od njega, već ga slijedimo posvuda. I dok ga psujemo, čak ga kunemo jer nam bježi, jer je nestalan, jer nas napušta nakon malo vremena, šest mjeseci, godinu dana, tjedan dana ili samo jedan dan. I, evo, nakon svakog dana, svakog tjedna, potjera se nastavlja, uz sramotu za naše ljudsko dostojanstvo; stalna uvreda za našu glad; moralni udarac bičem na naš ponos umnih pojedinaca, pojedinaca svjesnih ove uvrede na naše dostojanstvo i na naša buntovnička i anarhistička prava.

[...] Radnici su samo doživotni logoraši. Ili, ako vas to više tješi, oni su vojnici a tvornice kasarne. Svi marširaju u istom ritmu; svi – usprkos raznovrsnosti stvari – izvode iste pokrete.

Nema više nikakvog zadovoljstva u poslovima koji se obavljaju; više nas ne oduševljavaju, jer se osjećamo potpuno otuđeni od njih. To je šest, osam, deset sati posla, i nisu ništa drugo nego patnja, ništa drugo nego mučenje!

Ne volimo mi, ne, rad; mrzimo ga! Nije naše oslobođenje: nije ništa drugo nego naša osuda! Ne oplemenjuje nas, ne spašava nas od poroka, ali ipak nas fizički ruši i duhovno uništava, tako da više nismo u stanju pobjeći od njih. Netko će trebati obaviti ove poslove, znam ja to, ali uvijek će biti preko volje, ako se i sutra zadrži današnji sustav proizvodnje, kako bi

se uštedilo na naporima. Bit će uvijek uz patnju, i kad se sati rada budu smanjili.

Ne znam što misle tovarne životinje kad im se nakrcaju leđa, ali ono što dobro znam, razmatram i sam osjećam, to je da čovjek rado, uz pravo zadovoljstvo, obavlja samo intelektualne i umjetničke poslove.

Da barem ne vidi svoj trud uzaludno potrošen, da barem ne vidi svoje žrtvovanje besmislenim, čovjek bi se ohrabrio i njegova bi mu patnja izgledala manje goraka, manje bolna. Ali, kad opaža da je sav njegov trud loše potrošen, da nije ništa drugo od Sizifovog posla, uz bezbrojne propasti i žrtvovanja za svaki novi pad, onda mu hrabrost napušta srce, i u svakom svjesnom biću, u svakom osjetljivom i ljudskom biću, zapali se mržnja protiv ovoga barbarskog i zločinačkog stanja, pa odbojnost i buna protiv rada postaju neizbježne.

Onda se shvati da postoje nekomformisti koji ne žele popustiti tom groznom ropstvu. Shvati se da ima nepokorivih lutalica, koje više vole neizvjesnost svoje budućnosti – često i bez onoga bijednog komada kruha dodijeljenog stalnom radniku – nego da se pokoravaju tom sramotnom sustavu. [...]

* * *

Ove lutalice ideala kojima se toliko divim imaju neku djelatnost, žive vrlo bogat duhovni unutarnji život u eksperimentiranjima, razmatranjima i radostima. Neprijatelji su manualnog rada jer uglavnom smatraju da je njihov trud u tom smjeru uzaludan; nakon toga ne mogu se pokoriti disciplini koju takva djelatnost zahtijeva, ili ne mogu podnijeti da postanu mašina bez mozga; i naposljetku da se ubije u njima osobnost, ono što im je najdraže.

Među tim duhovnim lutalicama, među tim ljudima otpornim pripitomljavanju na kapitalističku disciplinu valja tražiti eksproprijatore, partizane individualnog vraćanja, bez čekanja da mase budu spremne i raspoložene izvršiti kolektivni čin socijalne pravde. Naučivši dobro psihološke, etičke i društvene razloge koji određuju njihovo ponašanje, bit ćemo u stanju bolje razumjeti, opravdati i cijeliti njihova djela, čak ih i braniti od mrzovoljnih napada mnogih koji se, unatoč tome što dijele iste ideje o mnogim drugim problemima, trude okaljati te nestrpljive ljude, koji, kao što sam rekao, ne mogu čekati dan kolektivnog oslobođenja.

Pravo na individualnu apropijaciju ne može se poricati na osnovi nekoga kolektivnog prava na eksproprijaciju. Da smo socijalisti ili komunisti-boljševici, mogli bismo pojedincu poricati pravo na prisvajanje – sredstvima koja on smatra najprikladnijim – onog dijela bogatstva koji bi mu pripadao kao proizvođaču. Jer, boljševici i socijalisti poriču individualno vlasništvo i priznaju samo jedan oblik vlasništva: kolektivno ili nacionalno vlasništvo. To ne vrijedi za anarhiste, i individualističke i komunističke, koji, u teoriji i u praksi, priznaju i kolektivno i individualno vlasništvo. I ako se priznaje pravo na individualno vlasništvo, ne bi se moglo logično poricati pojedincu pravo da koristi sredstva koja on smatra najprikladnijim kako bi uzeo natrag ono što mu pripada.

Svaki vjerovnik (što bi proizvođačka klasa bila naspram kapitalističkoj) steže za grlo svog dužnika u vrijeme i na način koji mu više odgovara, i uzima natrag svoj proizvod – koji mu je prijevarom ili nasiljem bio oduzet – u što kraćem roku. Pojedinaac je, prema

učenju slobode, učenju anarhije, jedini posrednik i sudac ovog čina vraćanja.

Priznata je bila shodnost i potreba kolektivnog čina, neke socijalne revolucije, da bi se ekspropirala buržoazija; i pojedinac, čak individualist, rado se pridružio toj ideji, jer je opće vjerovanje bilo da bi nas kolektivni napor lakše oslobodio od ekonomskog i političkog ropstva. No, već dugo godina ovo uvjerenje ne postoji među mnogim anarhistima.

Moralo se, na kraju, priznati da je za istinsko oslobođenje, duboko oslobođenje, anarhističko, koje bi stvarno u svijesti masa srušilo fetiš autoriteta i omogućilo nam da uspostavimo stanje stvari koje ne bi kršilo slobodu pojedinca, potrebna duga kulturološka priprema, i zato ćemo još mnogo godina trebati patiti pod kapitalističkim tlačenjem. Iz toga proizlazi da su mnogi naši buntovnici, koji su u prvom mahu s oduševljenjem prihvatili ideju eksproprijacijske revolucije – bez odvajanja od potrebnog posla za njenu pripremu – govorili da bi takvo čekanje značilo žrtvovanje cijeloga svog života, potrošenog u odvratnim i životinjskim uvjetima, bez ikakve radosti i bez užitka, i da moralno zadovoljstvo borbe za ljudsko oslobođenje nije dovoljno olakšanje za njihove patnje.

»Imamo samo jedan život – rekli su u sebi – i on se približava svom kraju munjevitom brzinom. Život čovjeka je naspram vremena tek tren. Ako promašimo ovaj tren, i ne znamo iscijediti iz njega ono malo soka, u obliku radosti koju nam može dati, naše postojanje je uzaludno, naš život se rasipa, a budućnost ne može nadoknaditi naš gubitak.«

Dakle, moramo živjeti danas, a ne sutra. Danas imamo pravo na naš dio užitka; ono što danas gubimo,

budućnost nam ne može vratiti: izgubljeno je zauvijek. Zato hoćemo danas uživati naš dio dobara, danas hoćemo biti sretni.

Ali, sreća se ne dobiva pod ropstvom. Sreća je dar slobodnom čovjeku, čovjeku koji je gospodar sebe, svoje sudbine; čovjeku ljudskom, ne tovarnoj životinji, ne životinji koja pati, proizvodi, i svega je lišena.

Sreća se dobiva u neradu. Dobiva se i u naporu, ali u dobrovoljnom naporu, u korisnom naporu, u naporu koji osigurava višu dobrobit, koji povećava raznolikost mojih postignuća, u naporu koji me oplemenjuje, koji me uistinu oslobađa.

Nema, dakle, sreće za radnika, koji je cijeli život zauzet rješavanjem groznog problema gladi. Nema sreće za sirotinju koja nema druge brige i drugog vremena osim da se bavi poslom.

Njegov život je vrlo tužan, neutješan, i treba puno hrabrosti – i kukavičluka – da se vuče, da se podnosi, a da se čovjek ne pobuni protiv njega.

Od ove utjehe, od želje *da se živi*, od ovog unutrašnjeg i dubokog očaja naspram mogućnosti da se cijeli život potroši samo u korist nedostojnih i zločestih ljudi, s nadom izgubljenom u kolektivnom spasu u kratkom vremenu svojeg postojanja: evo od čega se sastoji individualna pobuna; evo od koje se vatre hrane djela neposredne individualne apropijacije.

[...]

Istina je da valja pokazati ljudskost, osjetljivost, velikodušnost, kada trebamo poštedjeti torbu ili život naših neprijatelja, ali trebamo isto tako biti zvijeri kad nas naši neprijatelji ostavljaju da crknemo.

Mi, *pojedinačno*, nemamo pravo uzeti mač pravde bez kolektivne suglasnosti ili sudjelovanja. Nemojte oteti nevinost općeg morala vašim grijesima koji još uvijek nisu posvećeni. Imajte još malo strpljenja, braćo, božje kraljevstvo će doći za sve!

Ako ste gladni, režite, ali mirno: mi još nismo spremni; ako vas izmlate, ričite, ali nemojte se maknuti: imamo još olova na našim nogama. Ako vas kolju, nakon što su vas opljačkali, stojte! Slobodno zavrnite vrat lopovu, proglasit ćemo vas i junacima, ali ako hoćete uzeti natrag svoj novac bez našeg dopuštenja, iako se samo vi izlažete opasnosti, nemojte to raditi, jer tada nećete biti ništa drugo do grubi odmetnici. To je moral, naš moral.

Kvragu! Dakle...

Bit će mi dopušteno postaviti jedno pitanje, kao što slijedi: kad me kapital opljačka i pusti da umirem od gladi, tko je pokraden i tko je onaj koji umire od gladi: ja ili zajednica? Ja? Zašto bi onda samo zajednica imala pravo na napad i na obranu?

* * *

U ovom eseju nemam namjeru opravdavati onaj ili ovaj čin, nego prodrijeti u korijen problema, obraniti princip i pravo na eksproprijaciju. Zlouporabu plijena koju vrše neki eksproprijatori ne poništava samo pravo, kao što činjenica da postoje pravi ološi koji sami sebe nazivaju anarhistima ne poništava ideološki sadržaj anarhije.

Razmotrimo sada jednu ozbiljniju optužbu, najveću osudu prema anarhističkim principima.

Eksproprijatore su nazvali parazitima, što je i tačno. Paraziti jesu, jer ništa ne proizvode, ali oni su nehotećni, prisilni paraziti, jer u sadašnjem društvu ne mogu biti ništa drugo osim parazita ili robova. Nema sumnje da jesu paraziti, ali ono što se ne može reći je da su robovi. Robovi su, naprotiv, većinom i paraziti, i to paraziti koji koštaju više od njih. I, parazitizam ove većine proizvođača mnogo je nemoralniji, kukavičkiji i više ponižavajući od eksproprijatorskog parazitizma.

Da li bi proizvođačem nazvali poštenog radnika ili parazitom onoga koji je zaposlen u tvornici da izrađuje dragulje, duhan, alkohol ili je zaposlen da bude... sluškinja popu?

Netko će reći da nam je ovaj parazitizam, na isti način, nametnut; da nas treba da živimo, usprkos našoj volji, prisiljava da se pokoravamo ovoj nepovoljnoj i štetnoj djelatnosti. I uz ovu bijednu ispriku, uz ovu kukavičku izliku, zarađujemo svoj kruh na sramotan i čak zločinački način. Prava sukrivnja u zločinu; zločinu koji nije manji od zločina glavnih krivaca: buržuja. Možete li nakon toga negirati da odbijanje suučesništva u zlodjelima ovoga zločinačkog režima nije više anarhistički od prvoga? Da li možete negirati da su dvije trećine stanovništva naših metropola paraziti?

Neosporno je da se, ako se kao proizvođači računaju samo oni koji se bave stvarno korisnom proizvodnjom, čovječanstvo u svojoj većini treba smatrati parazitom. Radili ili ne radili, ukoliko ne pripadate kategoriji seljaka ili rijetkim drugim stvarno korisnim kategorijama, ne možete biti ništa drugo no paraziti, iako se smatrate poštenim radnicima.

Između radnika-parazita koji se pokorava ekonomskom kapitalističkom ropstvu i eksproprijatora koji se protiv njega buni, više volim ovog potonjeg. On je buntovnik na djelu, drugi je buntovnik koji laje ali... ne grize, ili će gristi samo na dan presvetog oslobođenja.

Kad bi se podijelili napori u cijeloj zajednici, dva ili tri sata rada dnevno bila bi dovoljna da se proizvede sve što trebamo kako bismo živjeli ugodnim životom. Imamo, dakle, pravo na odmor, pravo na nerad. Ako nas sadašnji sustav liši tog prava, moramo ga vratiti, bilo kojim sredstvom.

Tužno je, naravno, živjeti od tuđeg rada. Pomalo je ponižavajuće biti izjednačen s buržujima parazitima. Ali, ima i malo zadovoljstva.

Paraziti, da, ali ne osjećamo patnju jer znamo da smo prezreni i gaženi; nema patnje jer znamo da smo i mi jedni od onih koji, ponizno, vuku kola svojih gospodara, zalijevajući put svojom krvlju. Jedni od onih koji nude bogatstva parazitima dok sami umiru od gladi, a ne usuđuju se pobuniti; jedni od onih koji grade palače a žive u kolibama; koji uzgajaju pšenicu a ne mogu hraniti svoju djecu; dio anonimne i kukavičke gomile, koja se sama udara bičem, gundā, ali svaki dan se pokorava i prilagođava sadašnjem društvenom stanju i mora razmatrati, podnositi i čak pomoći izvršavati sve pokvarenosti, sve zločine.

Nismo proizvođači, to je istina, ali ni suučesnici. Da, nismo proizvođači, već lopovi ako hoćete, ako je potrebno da naš kukavičluk utješimo u nekoj drugoj sramoti, ali nismo robovi. Već od danas neprijatelju pokazujemo zube, licem u lice; već od danas smo opasni a ne gaženi; već od danas smo u ratu protiv buržujskog društva.

Sve je u današnjem kapitalističkom svijetu sramota i zločin, sve nas sramoti i ne budi u nama ništa drugo no gađenje i pobunu.

Proizvodi se, pati se i umire kao pas.

Pustite barem pojedincu slobodu da živi dostojno ili da umre kao čovjek, ako vi hoćete umirati u ropstvu.

Čovjekova je sudbina, rekli smo, ona koju on zna stvarati; a danas nema drugog izbora: ili pobuna, ili ropstvo!

[*Eresia*, br. 7, 8 i 9, 10.1928., 1.1929., 3.1929.]

Parazitski eksproprijator i parazitski radnik

... neću propustiti priliku da bolje pojasnim svoj stav zbog kojeg tvrdim da nepokoreni, nemirni, buntovnik, nestrpljiv da se oslobodi, onaj koji više voli opasnost eksproprijacije od *buržuja* – a ne jadnog radnika, da bude jasno – nego pokoravanje svim uvjetima ponižavanja i ropstva, pokoravanje koje je u većini slučajeva pravo suučesništvo u zločinima protiv čovječanstva koje kapitalist sprema i vrši da bi zadovoljio svoje niske egoizme, taj je iz anarhističke perspektive puno dostojanstveniji, plemenitiji i dosljedniji od radnika koji, da bi živio »pošteno«, mora postati rob i izvršavati niskosti koje mu kapitalist naređuje, čak i kad štete njemu i drugim radnicima.

[...]

Argument koji se čini neuništivim, a koji upotrebljavaju oni koji kritiziraju eksproprijatora, opravdano tvrdi da eksproprijator, budući da ne sudjeluje u proi-

zvodnji onoga što troši, ne može biti ništa drugo no parazitski element u društvu.

[...] čak priznajem da eksproprijator, *koji je uvijek bio eksproprijator i ništa drugo u životu nije radio, nego samo ekspropirao*, jest i ne može biti ništa drugo od parazita.

Ali, recimo da je eksproprijator postao takvim tek nakon deset ili dvadeset godina proizvođačkog rada, što bi to značilo? Da ovaj eksproprijator, koji napada pojedinca ili klasu koja je iskorištavala njegovu proizvodnju, više nije parazit, nego proizvođač koji... kasni s potrošnjom onog što je proizvodio, i ne želeći proizvoditi išta drugo dok nije potpuno potrošio ono što je proizvodio, počinje mirne savjesti jesti onaj isti proizvod koji je kapitalist ljubazno čuvao na sigurnom u svojim sefovima, žaleći se samo zbog toga što treba razbiti lokot jer je kapitalist zatvorio sef i bacio ključ u more. Možete ga nazvati bezobraznim, možda, ako ste kapitalist; ali ako ste i vi proizvođač koji kasni s potrošnjom, i udružujete se s kapitalistom vičući mu da treba nastaviti raditi i još uvijek kasniti s potrošnjom jer bi bio grijeh postupati drugačije, onda bi vam eksproprijator mogao odgovoriti da, budući da je dugo vremena bio budala, a sada više to ne želi biti, da bi bilo bolje da mu vi napravite najljepšu uslugu, da ga ne gnjavite i da mu ne idete na ono što se ne smije reći, ali što ste vi zasigurno shvatili, budući da ste pametna djeca.

[...]

Ja sam parazit, i dobro, ne prigovaram – mogao bi još odgovoriti anarhistički eksproprijator – ne proizvodim, trenutno, ali trošim, pa sam parazit. Priznato! Ali, možete li mi reći kojoj vrsti parazita pripadam? I da li

od mog parazitizma radnik ima nekakvu štetu? Ja sam parazit koji pokušava žderati buržuskog parazita koji, kao buha, isisava krv onome koji proizvodi. Ja sam parazit kao ptice ili kao neki kukci koje seljak privlači na svoju njivu da unište kukce koji mu uništavaju žetvu. Parazit sam, neprijatelj parazita radnika, koji mu pomaže da se njih oslobodi. Dakle, iz perspektive proletera, ja sam razoritelj buržuskog parazitizma, ja sam parazit ljekovit za proletera i poguban za kapitalista.

Dodao bih još nešto – rekao bi anarhistički eksproprijator. Osim ptica i kukaca koji uništavaju kukce koji uništavaju ljudsko bogatstvo, svjestan sam svoje misije u društvenoj zajednici. Bavim se eksproprijacijom zato što mi društvo u kojem živim ne nudi drugi izbor: biti tlačitelj radnika, ili radnik tlačen od buržuja, dvije stvari koje se gade mom osjećaju pravde. U drugačijem društvu, gdje ovaj izbor više ne bude postojao, bit ću toliko aktivan i proizvoditi kao svaki drugi radnik. Dok čekam ovo društvo, u čijem ostvarenju sudjelujem u istoj mjeri kao svaki drugi anarhistički proizvođač, radim sve što mogu da ne kršim anarhističku etiku.

Ne namećem zakone, ne iskorištavam onoga koji proizvodi, ne porobljavam nikoga, već se borim protiv onih koji drže većinu u ropstvu i u bijedi. Ako, uz poštivanje slobodarske etike, oduzimam lopovu da bih preživio, ne tražim da radnik i anarhist naprave od mene mučenika, nego smatram da bi ih moj čin trebao ostaviti barem ravnodušnim.

Kao konj u jahaonici koji stalno kruži oko istog kolca, kritičari eksproprijatora vide samo njegov parazitizam, koji proizlazi iz činjenice da *ne proizvodi*. U radnicima ne mogu naći ni najmanji trag parazitizma, jer radnik *proizvodi*. Proizvodnja i neproizvodnja je-

dino je što razlikuje parazita od neparazita. U njihov tako samouvjeren um ne ulazi ni trunka sumnje da su *kakvoća i upotreba proizvoda* elementi koje bi trebali uzeti u obzir kad se određuje tko je stvarno parazit. Parazit je bankar koji spekulira na Wall Streetu, ali ja koji mu farbam kuću, gradim mu je itd., dobrovoljno (kažem dobrovoljno, jer bih mogao odlučiti da to ne radim i izabrati da, naprimjer, budem... lopov, da zarađujem kruh; kao što bi lopov mogao dobrovoljno izabrati da bude radnik, ako bi mogao... naći posao), ja nisam parazit? [...]

[*Eresia*, New York, nova serija, br. 2, 1.1932.]

Jacques Mesrine

Od sluge države do državnog neprijatelja broj jedan. To je život Jacquesa Mesrinea (1936. – 1979.), kojeg je pedesetih godina prošlog stoljeća francuska država pretvorila u stroj za ubijanje u Alžiru, ali nije uspjela zadobiti njegovu poslušnost. Nakon napuštanja vojske Mesrine najprije postaje kriminalac, lopov i pljačkaš, a zatim neprijatelj države, vodeći borbu protiv specijalnih zatvora. Njegovi poduhvati i izvanredni bijegovi iz navodno neosvojivih zatvora pretvorit će ga u neku vrstu heroja, kojeg se policija plašila, štampa hvalila, narod obožavao. Nasljednika stare francuske tradicije »društvenih kriminalaca« (Mandrin, Cartouche i Lacaenaire) izmasakrirala je policija tokom zasede na jednom pariškom trgu, a njegov leš je kao upozorenje svim pobunjenicima satima ostao izložen javnosti.

* * *

Bilo mi je prešlo u naviku osvrtnati se oko sebe, promatrati osobe koje prolaze kraj mene na ulici, u metrou, u malom restoranu gdje sam ručao u podne. Što sam vidio? Tužna lica, umorne poglede, pojedince istrošene od loše plaćenog posla, kojeg su primorani obavljati kako bi preživjeli, a istovremeno si mogu priuštiti samo najnužnije. Bića osuđena na vječni mediokritet; bića međusobno slična po obući i financijskim problemima na kraju mjeseca. Bića nesposobna

zadovoljiti svoje najmanje želje, osuđena da zauvijek ostanu sanjari ispred luksuznih izloga i putničkih agencija. Želuce, klijente namamljene jelom dana i čašom običnog vina. Bića koja znaju svoju budućnost, jer je nemaju. Robote registrirane i iskorištene, koji poštuju zakon više iz straha nego morala. Pokorene, pobijeđene, robove budilice. Pripadao sam njima, ali samo zato što sam morao. Nisam prihvaćao. Nisam htio da netko drugi od početka regulira ili definira moj život. Ako sam u šest ujutro želio ljubiti, želio sam si uzeti dovoljno vremena za to, ne gledajući na sat. Htio sam živjeti bez satnica, smatrajući da je prvo čovječje ropstvo nastao kad je počeo računati vrijeme. Odjekivale su mi u glavi sve obične rečenice sadašnjeg života... Nemam vremena za...! Stići na vrijeme...! Štedjeti na vrijeme...! Izgubiti svoje vrijeme...! Ja sam htio »imati vremena da živim« i jedini način da u tome uspijem bilo je osloboditi se ropstva. Bio sam svjestan neracionalnosti svoje teorije, koja je bila neprimjenjiva u društvu. Ali, što je, na kraju krajeva, bilo to društvo, sa svojim načelima i svojim zakonima? [...]

Svi znamo da smo, bez izuzetaka, od trenutka kad smo rođeni osuđeni da umremo. Naša prva osuda je da smo osuđeni da umremo (ono što ovdje kažem je temeljno). Ne smatram glupljim umrijeti od jednog metka nego iza volana automobila, ili radeći u tvornici za minimalnu plaću. Moj je zanat razbojništvo. Neka vrsta razbojništva koje se ne sastoji od napada na starce, nego na banke i na neke firme. Ne želim se opravdavati, ali siguran sam da kad odnesem novac iz banaka, taj novac ne pripada ljudima koji su ga unijeli... Samo uzimam kamate koje banke oduzimaju

od radnika. Ako odnesem 20 milijuna iz jedne banke, nije tragedija... Ponavljam, moj je zanat krađa.

[...] Naposljetku, trebamo biti iskreni. Volim novac. Nisam sposoban da živim s 2500 franaka mjesečno, kad tvoj gazda živi s tri ili četiri milijuna i još kaže da jedva stiže do kraja mjeseca. Proučio sam problem u svim aspektima: potrošački proizvodi se nalaze u izlozima, cijela izložba bogatstva, a radnik ih nema pravo dodirnuti. Ima pravo samo gledati. Ja ih želim gledati i dodirnuti.

[Jacques Mesrine, *L'istinto di morte*,
Nautilus-El Paso, 2006.]

Max Stirner

Max Stirner, pseudonim Johanna Caspara Schmidta (1806. – 1856.), vodio je beznačajan život ali sastavljen od vatrenih ideja, koje su razbijesnile čak i Marxa, a Nietschea ostavile bez riječi. Njegovo djelo *Jedini i njegovo vlasništvo*, objavljeno 1844., ruši sve što je ovom društvu sveto, od boga do države, od morala do zakona. Sa svojom apologijom čovjeka od krvi i mesa, koji je neponovljiv u svojoj jedinstvenosti i koji posjeduje slobodu da razuzda svoje najdublje želje, *Jedini* je zaslužen ocijenjen kao »najskandaloznije i najneprihvatljivije djelo suvremene filozofije«.

* * *

Ljudi posjeduju nešto *Vlastito* i *Ja* to vlastito trebam prepoznati i držati svetim. Njihovo vlastito sastoji se dijelom od vanjskog, a dijelom od unutarnjeg *imetka*. Prvo su stvari, a drugo duhovnost, misli, uvjerenja, plemenita čuvstva itd. No, uvijek imam poštivati samo onaj *istinski* ili *ljudski* imetak: bespravan i neljudski ne trebam jer ljudima uistinu *Vlastito* jest ono Čovjekovo. Unutarnji imetak ove vrste jest npr. religija, jer je *religija* slobodna, tj. Čovjekova, *Ja* je stoga ne smijem dirati. I *čast* je unutarnji imetak; ona je slobodna i *Ja* je ne smijem taknuti. (Vrijeđanjem, karikaturama itd.) Religija i čast su »duhovno vlasništvo«. U materijalnom vlasništvu najvažnija je osoba: moja osoba

jest moje prvo vlasništvo. Odatle sloboda osobe; no samo *istinska*, odnosno ljudska osoba je slobodna, ona druga nije. Tvoj život je tvoje vlasništvo, ali ono je čovjeku sveto samo ako se ne radi o životu neljudskog čudovišta.

Ona materijalna dobra koja čovjek kao takav ne može zaštititi, Mi mu smijemo uzeti: to je smisao konkurencije, slobodnog tržišta. Duhovna dobra koja ne zna sačuvati također postaju naše vlasništvo: to je sloboda diskusije, znanosti, kritike.

No, *sveta dobra* su nepovrediva. Sveta i zajamčena od koga? Neposredno od Države, društva, a u stvari od čovjeka ili »pojma«, »pojma stvari«: jer pojam svetih dobara podrazumijeva da su ona uistinu ljudska, odnosno, bolje rečeno, da ih njihov vlasnik posjeduje kao čovjek a ne kao ne-čovjek.

S duhovne strane su takva dobra čovjekova vjera, njegova čast, njegova moralnost, to jest njegovo dostojanstvo, skromnost itd. Djela (govori, spisi) protiv časti su kažnjiva, kao i napadi na »temelj svih religija«, napadi na političke stavove, ukratko napadi na sve što čovjek »istinski« posjeduje.

Kritički liberalizam nije se još izjasnio dokle seže svetost dobara, i uobražava si možda da je čak protivan svakoj svetosti; no budući da se bori protiv egoizma, mora postaviti granice i ne smije dopustiti da ne-čovjek proдре u Ljudsko. Ako zadobije vlast, njegov teorijski prezir nad »masama« trebao bi u praksi biti popraćen odbijanjem.

Koliko široko seže pojam »Čovjeka« i što njime pojedinačnom čovjeku pripada – odnosno što je čovjek i ono Ljudsko – u tome se razilaze različiti smjerovi liberalizma, a politički, društveni i humani čovjek

uvijek polaže pravo na više od ostalih u »čovjeku«. Onaj tko je shvatio ovaj pojam najbolje zna što je »čovjekovo«. Država i dalje ograničava ovaj pojam na političko, društvo na društveno, i tek ga, kažu, čovječanstvo, obuhvaća u potpunosti, odnosno »povijest čovječanstva ga razvija«. No, ako je »Čovjek otkriven«, tada Mi poznajemo i ono što mu pripada kao Vlastito, čovjekovo vlasništvo, ono Ljudsko.

Neka se pojedinac slobodno poziva na neka prava zato što smatra da ga Čovjek, odnosno pojam »čovjeka« za to »ovlašćuje«, zato što je dovoljno što on jest čovjek: što se *Mene* tiču njegova prava i njegove tvrdnje? Ako njegovo pravo proizlazi samo od Čovjeka a ne od *Mene*, tada on za *Mene* nema nikakva prava. Njegov život, naprimjer, meni je bitan samo u onoj mjeri u kojoj je *meni vrijedan*. Ja ne poštujem niti njegovo takozvano vlasničko pravo (odnosno njegovo prisvajanje materijalnih dobara), niti njegovo pravo na »svetost njegove unutrašnjosti« (odnosno da se ne napada njegova duhovna dobra, njegova božanstva i njegove bogove). Njegova dobra, materijalna kao i duhovna, jesu *moja* i Ja raspolazem njima kao vlasnik u skladu sa svojom – moći.

Pitanje vlasništva skriva u sebi širi smisao nego što ograničeno postavljeno pitanje dozvoljava iznijeti. Referirajući se samo na ono što se naziva našim imetkom, pitanje se ne može riješiti; krajnja odluka nalazi se samo u onom »iz kojega sve proizlazi«. Vlasništvo ovisi o *vlasniku*.

Revolucija je objavila rat svemu što je proizašlo »od božje milosti«, poput svetog prava, na čije mjesto se ustoličilo ono Ljudsko. Onome što je božjom milo-

šću udijeljeno suprotstavljeno je ono što proizlazi iz »ljudske naravi«.

Budući da su međuljudski odnosi, sada suprotstavljene religioznoj dogmi koja zapovijeda »volite se međusobno u božje ime«, morali odražavati ljudski položaj načelom »ljubite jedan drugoga u ime čovjeka«, tako revolucionarna nauka nije mogla, što se tiče odnošenja ljudi spram stvari ovoga svijeta, nego ustvrditi da svijet koji je do sada bio uređen prema božjoj volji, od sada pripada »Čovjeku«.

Svijet pripada »Čovjeku« i Ja ga moram priznati kao njegovo vlasništvo.

Ali, vlasništvo je ono što Mi pripada!

Vlasništvo u građanskom smislu znači *sveto* vlasništvo, one vrste da Ja tvoje vlasništvo moram *poštivati*. »Poštujte vlasništvo!« Zato bi političari htjeli da svatko posjeduje svoj komadić vlasništva i čak su uspjeli ostvariti nevjerojatnu parcelizaciju. Svatko mora imati svoju košćicu za glodati.

S egoističke točke gledišta, stvari stoje drugačije. Od tvog ili vašeg vlasništva Ja plaho ne odstupam nego na njega vazda gledam kao na *moje* vlasništvo, i ne trebam ništa »poštivati«. Činite to isto s onim što Vi nazivate mojim vlasništvom!

Tako ćemo se najlakše sporazumjeti.

Pobornici političkog liberalizma vode brigu da, koliko je moguće, ukinu sva kmetstva i da svatko bude slobodan gospodar na svom zemljištu, pa makar to bila zemljica koju je dovoljno gnojiti izmetom jednog jedinog čovjeka. (Jedan seljak se oženio u starosti samo »da bi profitirao od izmetina svoje žene.«) Neka bude zemljište i tako maleno, ali u vlasništvu onoga koji ga obrađuje, ono je *priznato vlasništvo*. Što više

takvih sitnih vlasnika, takvih poljodjelaca vlastitim izmetom, to će više »slobodnih ljudi i dobrih patriota« imati država.

Politički liberalizam, kao i sve religiozno, računa na *poštivanje*, humanost, krepost ljubavi. Zato i živi u neprestanom gnjevu. U praksi ljudi ne poštuju baš ništa i svakoga dana veći vlasnici opet otkupljuju manje posjede i »slobodni ljudi« postaju nadničari.

Da su, naprotiv, »mali vlasnici« promislili da je i veliko vlasništvo njihovo, ne bi se oni sami puni poštovanja od toga isključili i ne bi bili isključeni.

Vlasništvo, kakvim ga građanski liberali shvaćaju, zaslužuje napade komunista i Proudhona: ono je neodrživo jer građanin vlasnik u biti nije ništa do čovjek bez vlasništva, dakle onaj *isključeni*. Umjesto da mu pripada svijet, ne pripada mu ni uboga točka oko koje se on vrti.

Proudhon ne želi *propriétaire* nego *possesseur* ili *usufruitier*. Što to znači? On želi da nitko ne posjeduje zemlju; ali da je korist od nje – i prizna li mu se samo stoti dio ove koristi, ovoga ploda – ipak njegovo vlasništvo kojim on može raspolagati prema svom nahođenju. Onaj koji ima samo plodove od jedne njive nije i vlasnik iste; još manje, onaj koji se, kako kaže Proudhon, mora u tolikoj mjeri odreći od te koristi, što nužno ne iziskuje njegova potreba, ostaje vlasnik njemu preostajućeg udjela. Proudhon dakle negira samo ovo ili ono vlasništvo, ne i *Vlasništvo* samo po sebi.

[...]

Proudhon nas je mogao poštediti svoga opširnog patosa da je rekao: »Neke stvari pripadaju samo nekolicini, a njih ćemo sada Mi ostali zahtijevati ili – uzeti. Uzmimo ih, jer se uzimanjem dolazi do vlasni-

štva, jer to nama oteto vlasništvo samo je uzimanjem do vlasnika dospjelo. Ono će više koristiti ako je u rukama *svih Nas* nego ako njime raspolaže nekolicina. Udružimo se Mi zato u svrhu ove krađe (*vol*).« Umjesto toga pokušava nas uvjeriti da je društvo izvorni i jedini vlasnik neotuđivih prava i da su spram njega takozvani vlasnici postali kradljivci (*La propriété c'est le vol*). Ako društvo, dakle, sadašnjem vlasniku otme njegovo vlasništvo, ono mu ništa ne krađe, budući da se samo služi svojim neotuđivim pravom. Eto gdje nas vodi utvara društva kao *moralne osobe*. Suprotno tome, čovjeku pripada ono čega se može domoći: *Meni* pripada svijet. Kažete li Vi nešto drugo suprotnim stavom: »*Svima* pripada svijet«? Svi su Ja i opet Ja itd. No Vi činite iz svih jednu utvaru i sakralizirate je, tako da »svi« postaju zastrašujući gospodar nad pojedincem. Tada na njihovu stranu staje sablast »prava«.

[...]

Proudhon (i Weitling) vjeruje da o vlasništvu kazuje ono najgore ako ga naziva krađom (*vol*). Ostavljajući na stranu neugodno pitanje o utemeljenosti prigovaranja krađi, pitat ćemo samo: Je li pojam »krađa« uopće moguć bez uvažavanja koncepta »vlasništva«? Kako se može krasti ako već ne postoji vlasništvo? Što nikome ne pripada, ne može *biti ukradeno*: onaj koji crpi vodu iz mora *ne krađe*. Vlasništvo, prema tome, nije krađa, nego tek omogućuje krađu. I Weitling dolazi do istog zaključka, promatrajući sve kao *vlasništvo svih*: ako je nešto »vlasništvo svih«, onda uistinu krađe pojedinac koji si ga prisvaja.

Privatno vlasništvo živi od milosti *prava*. Samo u pravu ono ima svoje jamstvo – imetak još nije vlasništvo, on postaje »ono Moje« tek privoljenjem *prava*;

ono nije činjenica, nije *un fait*, kako Proudhon misli, nego fikcija, misao. To je pravno vlasništvo, legitimno vlasništvo, zajamčeno vlasništvo. Ono nije kroz *Mene moje* nego kroz – *pravo*.

Ipak je vlasništvo izraz za *neograničeno gospodarenje* nad nečim (stvari, životinjom, čovjekom) čime »Ja mogu neograničeno vladati kako mi drago«. Prema rimskom pravu radi se o *ius utendi et abutendi re sua, quatenus iuris ratio patitur*, o *isključivom i neograničenom pravu*; no vlasništvo je uvjetovano moći. Što je u mojoj moći, to je moje vlastito. Dokle se Ja potvrđujem kao vlasnik, ja posjedujem stvar; ali ako mi bilo koja moć – npr. moje priznavanje prava drugih na tu stvar – nju oduzme, tada vlasništvo ne može opstati. Tako na koncu imetak i vlasništvo postaju ista stvar. Ne legitimira Mene neko pravo koje leži izvan moje moći, nego samo moja moć; nemam li je više, stvar mi iščezava. Kada Rimljani više nisu imali nikakvu moć nad Germanima, ovima je *pripalo* Rimsko Carstvo, i zvučalo bi smiješno da je netko nastavio tvrditi kako su ipak Rimljani ostali pravi vlasnici. Onaj tko zna stvar uzeti i zadržati, ona mu pripada sve dok mu ponovno ne bude oduzeta, kao što i sloboda pripada Onome koji je sebi *uzima*.

[...]

Što je, dakle, *moje* vlasništvo? Ono što je u mojoj moći! Koje vlasništvo pripada Meni? Svako za koje si – *uzmem moć*. Pravo vlasništva dajem Ja Sebi kad Si ga Ja uzimam, odnosno sebi dajem *moć* vlasnika, punomoć, opunomoćenje.

Sve nad čime Mi se ne može oduzeti vlast moje je vlasništvo; neka moć odlučuje o vlasništvu, a Ja ću sve očekivati od svoje moći! Kako me tuđa moć,

moć koju ja prepuštam drugome, čini robom; tako Me vlastita moć može učiniti vlasnikom! Moć koju sam zbog nepoznavanja snage moje *vlastite* moći ustupio drugima, uzet ću si natrag! Reći ću Sebi da je moje vlasništvo dokle dopire moja moć, i zahtijevat ću da moje vlasništvo bude sve što se Ja osjećam dovoljno jakim da dosegнем, a moje stvarno vlasništvo neka doseže dokle dosežem *Ja*, onoliko koliko uzmem.

Ovdje mora odlučiti egoizam, sebičnost, a ne princip *ljubavi*, ne ljubavni motivi poput milosrđa, nježnosti, blagotvornosti, ili same pravednosti i poštenja (jer i *iustitia* pripada – ljubavi, proizvod je ljubavi): ljubav poznaje samo *žrtve* i traži »požrtvovnost«.

Egoizam ništa ne žrtvuje, ničega se ne odriče; on jednostavno odlučuje: Moram imati ono što želim i to ću Sebi pribaviti!

[Max Stirner, *Jedini i njegovo vlasništvo*]